

STRATEGIJA

INDUSTRIJSKE POLITIKE REPUBLIKE SRBIJE OD 2021. DO 2030. GODINE

("Sl. glasnik RS", br. 35/2020)

1. UVOD

U okviru pregovora za pristupanje Evropskoj uniji, Republika Srbija je prihvatila tekovine Evropske unije (u daljem tekstu: EU) u Poglavlju 20 - Preduzetništvo i industrijska politika (u daljem tekstu: Poglavlje 20) i obavezala se da će ih u potpunosti sprovesti do stupanja u članstvo, odnosno Republika Srbija ne zahteva specifična prilagođavanja u ovoj oblasti. Naime, kao merilo za zatvaranje navedenog poglavlja, obaveza Republike Srbije je donošenje sveobuhvatne industrijske politike zasnovane na principima EU i na korišćenju rezultata vežbe tzv. "pametne specijalizacije", kao i njena primena.

Imajući u vidu da važećem strateškom dokumentu u ovoj oblasti - Strategija i politika razvoja industrije Republike Srbije od 2011. do 2020. godine ističe vremenski opseg, potrebno je ostvariti kontinuitet u sprovođenju industrijske politike. Ministarstvo privrede je izvršilo evaluaciju ciljeva navedene strategije i u maju 2018. godine objavilo dokument Ex post analiza prerađivačke industrije Srbije 2011-2017. U skladu sa nadležnostima Ministarstva privrede izrađen je novi strateški okvir kojim se nastoji ostvariti poboljšanje konkurentnosti srpske industrije i unaprediti njena pozicija na međunarodnom tržištu, uz kreiranje fokusirane i bolje koordinisane politike razvoja industrije, kao i unapređenje efikasnosti instrumenata za njenu implementaciju.

U okviru rada na strateškom dokumentu, tokom maja i juna 2019. godine održano je 13 javno-privatnih dijaloga na čitavoj teritoriji Republike Srbije. Učestvovalo je ukupno 363 učesnika, koji su predstavljali sledeće organizacije - 224 kompanije, 13 privrednih asocijacija, klastera i naučno-tehnoloških parkova, 32 predstavnika univerziteta, fakulteta, viših i srednjih škola, 14 državnih institucija i predstavnika gradova. U septembru 2019. godine održan je završni javno-privatni dijalog, na kome su prezentovani nalazi javno-privatnih dijaloga održanih tokom maja i juna 2019. godine i razmenjena mišljenja svih zainteresovanih strana. Takođe, Ministarstvo privrede je sprovelo javnu raspravu o Predlogu strategije industrijske politike Republike Srbije od 2021. do 2030. godine u periodu od 13. decembra 2019. godine do 3. januara 2020. godine.

Ovaj dokument javne politike sadrži sveobuhvatne reformske korake u oblasti industrijskog razvoja i prožima veliki deo privrednih aktivnosti, sa fokusom na prerađivačku industriju, pa je tokom njegove izrade uspostavljena saradnja sa svim relevantnim zainteresovanim stranama, uključujući predstavnike Vlade, privrede, nauke i civilnog društva.

1.1. Osnovi industrijske politike Republike Srbije

Ključna tačka slaganja različitih autora je da je industrijska politika skup ciljeva i mera kojim se definiše nameravana intervencija Vlade u segmentu strukture industrije kako bi se promovisao opšti privredni rast¹. Potrebno je naglasiti da je dinamičan (dovoljan volumen), pametan (baziran na znanju i inovacijama), održiv (vodi računa o resursnoj raspoloživosti i efikasnosti upotrebe) i inkluzivan (teži socijalnoj koheziji) rast prioritet broj jedan za industrijsku politiku Republike Srbije i da će svi ciljevi, mere i aktivnosti industrijske politike biti evaluirane iz perspektive doprinosa podizanju konkurentnosti industrije i opštem privrednom rastu u Republici Srbiji.

Evropska komisija² definiše industrijsku politiku kao horizontalnu po prirodi u smislu njenog osnovnog cilja da omogući odgovarajući ambijent za rast industrijske konkurentnosti. U širem smislu, industrijska politika neminovno objedinjuje bazu horizontalne politike i primenu vertikalnih sektorskih politika. To znači da industrijska politika Republike Srbije koja je horizontalna, tj. sektorski neutralna, treba da bude sinhronizovana sa strategijom pametne specijalizacije koja identifikuje prioritete sektore i daje podlogu za kreiranje vertikalnih sektorskih politika. Jasno je da je potrebna pravilno dozirana intervencija države, u formi heterodoksnog pristupa koji integriše ključne ekonomske politike (monetarnu i fiskalnu politiku) sa industrijskim politikama (horizontalnim i vertikalnim).

Za ostvarenje aspiracija rasta, potrebna je jasna industrijska politika, horizontalna i vertikalna, praćena disciplinovanom i podržavajućom makroekonomskom politikom.

Horizontalna industrijska politika se bavi pitanjima obrazovanja, podsticanja inovativnosti, digitalne transformacije, investicijama, infrastrukturom, internacionalizacijom i cirkularnom ekonomijom, dodirujući se u svim ovim oblastima sa temom izgradnje povoljnog poslovnog okruženja za lako obavljanje posla od strane industrijskih igrača.

Vertikalne industrijske politike, pomoću strategije pametne specijalizacije, targetiraju tradicionalne industrijske sektore koji mogu da unaprede komparativnu prednost (na bazi povoljnijeg pristupa faktorima proizvodnje kao što su ljudi, prirodni resursi, pristup finansijama ili blizina tržišta), digitalno transformisane tradicionalne sektore i igrače koji mogu da podignu stepen dodate vrednosti proizvoda i usluga i novokreirane industrijske sektore i igrače koji kreiraju održivu konkurentsku prednost na bazi disruptivnih inovacija.

Nije neophodno detaljno obrazlagati neophodnost usklađivanja industrijske politike sa drugim ekonomskim politikama, kao što su monetarna i fiskalna politika, politika konkurencije, politika javnih investicija u infrastrukturu, politika stimulisanja

inovacija, politika tehnološkog razvoja, socijalna i politika tržišta rada, politika podrške mikro, malim i srednjim preduzećima (u daljem tekstu: MMSP), politika obrazovanja i pametne specijalizacije i politika regionalnog razvoja. Zbog toga je veoma važno da se instrumenti industrijske politike Republike Srbije usklade sa instrumentima drugih aktuelnih strateških dokumenata.

Imajući u vidu uspostavljenu makroekonomsku stabilnost, ključno pitanje je kako da Republika Srbija dovoljno visokim stopama rasta u dovoljno dugom periodu obezbedi konvergenciju ka ekonomski najrazvijenijim zemljama Evrope. Neophodno je osmišljavanje i primena pametne, dobro izbalansirane industrijske politike, koja će konkurentnost na bazi komparativne prednosti (nižeg troška i cene za standardni proizvod) zameniti konkurentnošću na bazi konkurentne prednosti (znanjem - intenzivne industrije koje konkurišu dodatom vrednošću)³.

Važna pitanja koja treba da adresira ovaj dokument su: koegzistencija tradicionalnog industrijskog sektora i novokreiranog digitalno transformisanog sektora imajući u vidu potrebu održavanja zaposlenosti i kreiranja konzistentne vrednosti; integracija lokalnih industrijskih igrača u međunarodne lance vrednosti; važnost kreiranja potrebnog obima i kvaliteta radne snage koja može da odgovori zahtevima industrijskog razvoja u budućnosti; pitanje unapređenja poslovnog ambijenta koji će biti stimulativan za rad i investiranje industrijskih kompanija; obezbeđenje dovoljnog obima i kvaliteta investicija; pitanje poštovanja standarda zaštite životne sredine od strane industrijskih kompanija i cirkularna ekonomija kao izvor novog industrijskog rasta.

Nova industrijska revolucija Republici Srbiji nudi mogućnost da neke etape razvoja preskoči i ovlada najnovijim inovacijama. Model sustizanja razvijenih zemalja treba da bude baziran na industrijski vođenom razvoju koji podrazumeva naprednu proizvodnju i usluge visokog stepena dodate vrednosti, bazirane na tekovinama 4.0 industrijske revolucije, koja je konstantno u novim revolucionarnim skokovima zbog velikog broja disruptivnih inovacija koje se stalno dešavaju. Danas se globalni odnos snaga ponovo preraspodeljuje i to veoma velikom brzinom. To je šansa za Republiku Srbiju da sustigne najrazvijenije zemlje sveta. Ohrabruje rast izvoza sektora informacionih i komunikacionih tehnologija (u daljem tekstu: *IKT*), koji je u 2018. godini iznosio 1,135 milijardi evra, što je rast od 26% u odnosu na 2017. godinu. Ovaj podatak govori da Republika Srbija može i mora da transformiše industriju u skladu sa sadašnjim i budućim zahtevima digitalno transformisanog sveta.

Važno je napomenuti da se industrija u ovom dokumentu definiše u skladu sa nacionalnom klasifikacijom KD2010, što znači da industrija obuhvata sledeće sektore: kompletnu prerađivačku industriju, rudarstvo, snabdevanje električnom energijom, snabdevanje vodom, upravljanje otpadom i građevinarstvo.

¹ *World Bank (1993): The East Asian Miracle, Washington DC, The World Bank, str. 354.*

² *European Commission (2002): Industrial policy in an enlarged Europe, str. 3.*

³ *Đuričin D. i Vuksanović Herceg I. (2018): Digital Serbia: Economic context adjustments for double GDP, Ekonomika preduzeća, januar-februar 2018, Savez ekonomista Srbije.*

1.2. Smernice za definisanje strategije industrijske politike Republike Srbije do 2030. godine

1.2.1. Planski okvir za donošenje strategije

Strategija industrijskog razvoja obuhvata široku lepezu privrednih aktivnosti, sa fokusom na prerađivačku industriju, pa su tokom njene izrade uzeti u obzir svi relevantni planski dokumenti u Republici Srbiji.

Imajući u vidu da ovaj dokument ima horizontalni pristup u formulisanju mera za ostvarenje ciljeva, najveći stepen povezanosti potrebno je ostvariti sa Strategijom pametne specijalizacije u Republici Srbiji za period 2020-2027. godine, čiji će nalazi biti korišćeni da se u Akcionom planu podrže vertikalne oblasti koje su identifikovane u procesu preduzetničkog otkrivanja.

Uzimajući u obzir obuhvat Strategije industrijske politike Republike Srbije od 2021. do 2030. godine (u daljem tekstu: Strategija), usaglašenost je ostvarena i sa Fiskalnom strategijom za 2020. godinu sa projekcijama za 2021. i 2022. godinu ("Službeni glasnik RS", broj 80/19), Strategijom za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine ("Službeni glasnik RS", broj 35/15), strategijom niskouglednog razvoja Republike Srbije, Nacionalnom strategijom za mlade za period od 2015. do 2025. godine ("Službeni glasnik RS", broj 22/15), Nacionalnom strategijom zapošljavanja za period 2011-2020. godine ("Službeni glasnik RS", broj 37/11) i programom za čistiju proizvodnju.

1.2.2. Zakonske smernice

Kreiranje Strategije sprovodi se u skladu sa Zakonom o planskom sistemu Republike Srbije (u daljem tekstu: Zakon), koji je donet 2018. godine. Ovaj zakon propisuje korake i elemente koje ova javna politika treba da sadrži. S obzirom da je prethodni strateški dokument u ovoj oblasti donet za period 2011-2020. godine, akcioni plan za realizaciju definisanih ciljeva i mera Strategije (u daljem tekstu: Akcioni plan), treba da se usvoji u 2020. godini, kako bi aktivna implementacija Strategije sa Akcionim planom započela od 2021. godine, u trogodišnjim ciklusima, za naredni desetogodišnji period.

U skladu sa članom 23. Zakona, ova strategija je usklađena sa Ustavom, zakonom, potvrđenim međunarodnim ugovorima, kao i obavezama preuzetim u procesu evropskih integracija koje su detaljnije definisane u članu 49. Zakona. Ova strategija treba da zadovolji zahteve domaćeg zakonodavstva i donosi se u redovnom desetogodišnjem strateškom ciklusu za oblast industrije, a paralelno predstavlja i ključni uslov i dokument za zaključenje Poglavlja 20 u pretpripravnim procesima

Republike Srbije EU. Tokom celog procesa od kreiranja do implementacije i monitoringa realizacije neophodno je da se uspostavi i sprovodi sinhronizovana komunikacija i prema relevantnim domaćim institucijama i prema telima EU koje sprovode monitoring ispunjenja uslova u pretprijetnom procesu, kako bi se obezbedila koordinacija i usklađenost nacionalnih ciljeva i međunarodnih obaveza.

Vlada je februara 2019. godine donela uredbu kojom se bliže definišu odredbe Zakona i propisuje metodologija upravljanja javnim politikama, analize efekata javnih politika i sadržaj pojedinačnih dokumenata javnih politika, a sa kojom je ova strategija takođe usklađena.

Za sprovođenje nove industrijske politike funkcionalno je nadležno Ministarstvo privrede, uz podršku više ministarstava i institucija koje će sprovođiti realizaciju postavljenih posebnih ciljeva i mera u svojim predmetnim oblastima ili pružati podršku u smislu statistika, monitoringa, izveštavanja, koordinacije sa drugim javnim politikama.

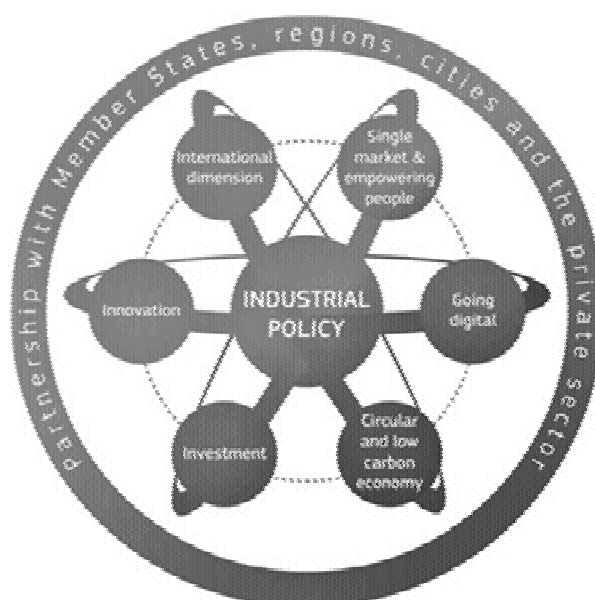
1.2.3. Smernice EU za definisanje strategije industrijske politike

U strateškom dokumentu "A renewed EU Industrial Policy Strategy"⁴ koji je Evropska komisija podnela Evropskom parlamentu, Evropskom savetu, Evropskom socijalno-ekonomskom komitetu i Evropskoj investicionoj banci krajem 2017. godine, razmatraju se ključni aspekti strategije i preporučuju smernice glavnih pravaca razvoja industrije u kontekstu sve veće globalne konkurencije, dinamičnog razvoja novih tehnologija i izazova održivog razvoja.

Kao ključni pokretač produktivnosti i inovacija, industrija je uvek bila temelj privrednog prosperiteta evropskog kontinenta. U cilju održavanja i povećanja nivoa konkurentnosti Evrope, već za 2020. godinu kao baznu godinu novog strateškog perioda postavljen je cilj da se učešće industrije u bruto društvenom proizvodu (u daljem tekstu: BDP) EU-28 vrati na nekadašnji nivo od 20% (uključene: prerada, delatnosti komunalne industrije, rudarstva i građevinskog materijala, bez industrije poslovnih usluga i građevinarstva, koje su blisko naslonjene na industriju).

Identifikovano je šest ključnih oblasti delovanja u oblasti industrijskog razvoja EU:

Ilustracija 1. Oblasti intervencija u EU novoj strategiji industrijske politike

Prva oblast intervencije je osnaživanje ljudskih resursa za potrebe dinamičnog industrijskog razvoja.

Druga oblast intervencije je digitalna transformacija industrije.

Treća oblast je inovativnost. U direktnoj je sprezi sa prethodne dve oblasti, jer stimulisanje inovativnosti industrije zahteva znanje kadrova, a rezultat komercijalnih inovacija treba, između ostalog, da bude uspešna digitalna transformacija industrije.

Sledeća oblast intervencije se odnosi na investicije. EU smernice jasno ukazuju da industrijski rast zahteva investicije u fizičku, digitalnu i socijalnu infrastrukturu.

Kada je reč o internacionalizaciji kao oblasti intervencije, EU jasno ukazuje na nemogućnost konzistentnog industrijskog rasta bez međunarodne konkurentnosti kritične mase industrijskih kompanija.

Tema koja počinje da dobija primat u EU konceptu industrijskog razvoja je cirkularna ekonomija i smanjenje zagađenja životne sredine.

Naravno, tema koja prožima sve prethodne oblasti intervencija je kreiranje adekvatnog poslovnog ambijenta za industrijski rast.

⁴ European Commission (2017) "Investing in a smart, innovative and sustainable Industry - A renewed EU Industrial Policy Strategy" COM(2017) 479

1.2.4. Smernice vezane za pregovaračko Poglavlje 20

U okviru pristupnog procesa Republike Srbije ka EU, proces koji se odnosi na pregovaračko Poglavlje 20 započeo je 2014. godine kroz Analitički pregled zakonodavstva (skrining) koji je rezultirao Izveštajem o skriningu Evropske komisije MD 3/15 iz januara 2015. godine. Vlada je januara 2017. godine donela dokument "Pregovaračka pozicija Srbije za međuvladinu konferenciju o pristupanju Republike Srbije Evropskoj Uniji za Poglavlje 20 "Preduzetništvo i industrijska politika", posle čega je Evropska komisija donela "Zajedničku poziciju EU o Poglavlju 20" februara 2017. godine, čime je i formalno otvoreno ovo poglavlje u pristupnom procesu Republike Srbije.

Smernice Evropske komisije u smislu ovog poglavlja, uzimajući u obzir sprovedeni skrining i aktuelno stanje priprema, predviđaju da Republika Srbija nastavi da preduzima korake u smislu usklađivanja sa pravnim tekovinama EU, kao i da je neophodno da se izradi i započne sprovođenje sveobuhvatne industrijske strategije. Takođe, naglašeno je da će EU nastaviti da sprovodi monitoring adekvatnosti administrativnih kapaciteta Republike Srbije da delotvorno sprovodi politiku preduzetništva i industrijsku politiku, kao i vezu ovog poglavlja sa Poglavljem 8, koje se odnosi na politiku konkurencije (zaštita konkurencije i državna pomoć). Konačna procena usaglašenosti zakonodavstva Republike Srbije sa pravnim tekovinama EU i njenih kapaciteta za sprovođenje biće sprovedena u kasnijoj fazi pregovora, a očekuje se da Republika Srbija dostavlja redovne izveštaje i informacije o napretku Savetu EU za stabilizaciju i pridruživanje.

Opšta smernica koja povezuje i domaći i međunarodni kontekst je da nova industrijska politika Republike Srbije treba da postavi realistične ciljeve, praćene jasnim merama i merljivim indikatorima, finansijskom podrškom i dobro strukturiranim mehanizmom implementacije, monitoringa i evaluacije.

1.3. Metodološki pristup i sadržaj dokumenta

U nastavku sledi metodološki pristup izradi Strategije u oblastima prikupljanja podataka, analizi podataka i kreiranju strateških ciljeva i inicijativa.

U prikupljanju podataka korišćeni su:

- Sekundarni izvori (javno raspoloživa dokumenta, strategije, statistike, studije, analize, industrijske strategije drugih zemalja).
- Primarni izvori (13 skupova javno privatnog dijaloga u 12 industrijskih centara Republike Srbije tokom maja i juna 2019. godine, kao i završni skup u Beogradu septembra 2019. godine). Primarni podaci predstavljaju suštinski važan izvor za sprovođenje analize aktuelne problematike industrije i privrednog ambijenta i korišćeni su u sinergiji sa prikupljenim podacima iz sekundarnih izvora.

Postupak analize podataka je podrazumevao sledeće korake:

- Situaciona analiza koja podrazumeva pregled i analizu postojećeg stanja u pogledu makroekonomskih trendova, trendova u okviru industrije Republike Srbije i indikatora u okviru šest oblasti intervencija (kadrovi, digitalizacija, inovacije, internacionalizacija, investicije i cirkularna ekonomija);
- *Odozdo-naviše* dijagnoza kroz analizu stavova industrije kroz javno-privatni dijalog. Svi ključni uvidi sa javno-privatnog dijaloga su navedeni u Pregledu aktuelnog stanja;
- Tokom analize sekundarnih izvora sprovedeno je razmatranje međusobne usaglašenosti i harmonizacije sa prethodnim strateškim dokumentom u ovoj oblasti i važećim ključnim strategijama sa kojima Strategija ima najviše međusobnih interakcija, kao što su strateški dokumenti u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, pametne specijalizacije, razvoja informatičkog društva, energetike, podrške MMSP, inovacija, reforme javne uprave. Identifikovan je nedostatak kvalitetnih izvora u nekim oblastima gde strategije nisu ažurirane, kao što je regionalni razvoj, izvoz i slično, pa su uzimani u obzir noviji izvori koji su bili dostupni. Razmotrene su i industrijske politike drugih relevantnih zemalja;
- Konačni dijagnostički zaključci predstavljaju sublimirane i korespondirajuće nalaze oba izvora podataka (uvidi sa javno-privatnog dijaloga kao primarni izvor i niz javno dostupnih dokumenata, analiza i statistika kao sekundarni izvor);
- Identifikovanje ključnih izazova za ostvarenje konkurentnosti industrije Republike Srbije;
- Na bazi dijagnoze identifikovane su ključne barijere za uspešnu implementaciju industrijske politike Republike Srbije;
- Definisana je vizija industrijske politike Republike Srbije za 2030. godinu, pri čemu je krovna aspiracija ubrzanje ekonomskog rasta i podizanje kvaliteta života građana Republike Srbije. Vizija i lista ciljeva je izvedena na bazi dokumenata Vlade, intervju a i komunikacije sa predstavnicima Ministarstva privrede i Interministrarske radne grupe za podršku procesu izrade Strategije;
- Na bazi detaljne dijagnoze i postavljene vizije, izveden je opšti ili svodni cilj industrijske politike, a to je podizanje konkurentnosti industrije Republike Srbije;
- Kao podrška opštem cilju, definisan je set posebnih ciljeva industrijske politike, a zatim i paket mera koje su u funkciji ostvarenja posebnih ciljeva;
- Definisana strategija predstavlja podlogu za kreiranje implementacionog mehanizma, sa akcionim planom u kome će se

konkretno razraditi aktivnosti, indikatori, modeli finansiranja, nosioci odgovornosti, kao i mehanizmima monitoringa i evaluacije.

Ovaj dokument, kao što je ranije naglašeno, ima za fokus horizontalne mere na najvišem nivou i kao takav predstavlja podlogu za razradu sektorskih industrijskih politika u okviru strategije pametne specijalizacije (*sector deals*). Takođe, ova strategija može biti podloga za regionalne industrijske politike koje uvažavaju specifičnosti različitih regionalnih industrijskih centara unutar Republike Srbije.

1.3.1. Konsultacije sa zainteresovanim stranama

U izradi Strategije, uz ekspertski tim, učestvovala je Radna grupa Ministarstva privrede, kao i Radna grupa Vlade - Radna grupa za izradu Predloga strategije industrijske politike Republike Srbije od 2021. do 2030. godine i za izradu Predloga strategije istraživanja i inovacija za pametne specijalizacije u Republici Srbiji RIS3. Radnu grupu Vlade činili su predstavnici Kabineta predsednika Vlade, Ministarstva privrede, Ministarstva finansija, Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstva omladine i sporta, Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija, Ministarstva zaštite životne sredine, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstva za evropske integracije, Privredne komore Srbije, Republičkog sekretarijata za javne politike, Kabineta ministra bez portfelja zaduženog za demografiju i populacionu politiku i Kancelarije za informacione tehnologije i elektronsku upravu.

S obzirom na širinu obuhvata Strategije, u proces konsultacija, javno-privatnog dijaloga, uključen je niz zainteresovanih strana, kao što su privredni subjekti i asocijacije, obrazovne i naučne institucije, strukovne i organizacije civilnog društva, kao i predstavnici državnih organa, lokalnih samouprava i regionalnih privrednih komora.

Tokom maja i juna 2019. godine, uz značajnu podršku Privredne komore Srbije, održano je 13 foruma javno-privatnog dijaloga za veoma zapaženo učešće predstavnika privrede i društvenih organizacija, po sledećim industrijskim centrima Republike Srbije:

- Užice, 15. maj 2019. godine (Zlatiborski upravni okrug),
- Valjevo, 16. maj 2019. godine (Kolubarski i Mačvanski upravni okrug),
- Kragujevac, 17. maj 2019. godine (Šumadijski i Pomoravski upravni okrug),
- Zrenjanin, 21. maj 2019. godine (Severnobanatski, Srednjobanatski i Južnobanatski upravni okrug),
- Subotica, 23. maj 2019. godine (Severnobački i Zapadnobački upravni okrug),
- Novi Sad, 24. maj 2019. godine (Južnobački upravni okrug),
- Kruševac, 30. maj 2019. godine (Rasinski upravni okrug),
- Kraljevo, 31. maj 2019. godine (Raški i Moravički upravni okrug, Autonomna pokrajina Kosovo i Metohija),
- Leskovac, 4. jun 2019. godine (Jablanički i Pčinjski upravni okrug),
- Niš, 5. jun 2019. godine (Nišavski, Toplički i Pirotski upravni okrug),
- Zaječar, 6. jun 2019. godine (Zaječarski i Borski upravni okrug),
- Beograd, 11. jun 2019. godine (Sremski, Braničevski i Podunavski upravni okrug) i
- Beograd, 12. jun 2019. godine (Beogradski okrug).

Na skupovima javno-privatnog dijaloga učešće je uzelo ukupno 363 učesnika, koji su predstavljali sledeće organizacije:

- 224 kompanije,
- 13 privrednih asocijacija, klastera i naučno-tehnoloških parkova,
- 32 predstavnika univerziteta, fakulteta, viših i srednjih škola i
- 14 državnih institucija i predstavnika gradova.

U cilju što kvalitetnije interakcije, javno-privatni dijalog je bio strukturiran po konceptu "*world cafe*" tako da su učesnici bili raspoređeni u manje grupe od 5-6 članova kako bi mogli da aktivno učestvuju u diskusijama sa stručnim moderatorima o oblastima od značaja za podizanje konkurentnosti naše industrije, a koje su bile grupisane u četiri tematske sesije:

- Osnaživanje ljudskih resursa,
- Digitalizacija i inovacije,
- Investicije i međunarodno poslovanje i
- Cirkularna ekonomija.

Učesnicima su kao pomoć distribuirane liste sa okvirnim podtemama za raspravu na svakoj od tematskih sesija. Stručni moderatori su inicirali diskusiju nastojeći da na svakom javno-privatnom dijalogu učesnici daju svoj stav sa dva aspekta:

- Dijagnoze aktuelnog stanja u lokalnim sredinama/regionima, problemi i barijere sa kojima se učesnici susreću, sa aspekta regulatornog okvira, finansiranja, administracije, ambijenta za poslovanje, kadrovskih problema i drugih aspekata koji utiču

na industrijski razvoj;

- Predloga rešenja, inicijativa i preporuka mera za unapređenja stanja po svim tematskim oblastima.

Kroz proces javno-privatnog dijaloga prikupljen je niz kvalitetnih inputa i uvida koji su inkorporirani u ovaj strateški dokument, kako u domenu dijagnoze, tako i u razradi strateških ciljeva, mera i aktivnosti.

Generalni zaključak o toku procesa javno-privatnog dijaloga

Proces javno-privatnog dijaloga se intenzivno sprovodio tokom celog procesa izrade nove strategije industrijske politike. Preko mreže i posebnog e-maila Privredne komore Srbije sprovedena je interakcija i u toku i posle realizovanih javno-privatnih dijaloga skupova sa svim učesnicima koji su želeli da dodatno pomognu u procesu ili da se uključe u raspravu, a sve sugestije su pažljivo uzete u obzir od strane tima priređivača strategije industrijske politike. Proces u ovoj fazi je zaokružen velikim skupom u septembru 2019. godine u Beogradu uz prisustvo predstavnika privrede, obrazovnih ustanova i Interministarske radne grupe za podršku procesu izradi nove strategije industrijske politike, kao i predstavnika stranih delegacija, EU i Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju - GIZ, na kome su prezentovani aktuelni rezultati javno-privatnog dijaloga i naredni koraci u procesu.

I u završnoj fazi procesa izrade nove industrijske politike (Implementacioni mehanizam), takođe je predviđena kontinuirana interakcija i konsultacije, sve do zaokruženja procesa i usvajanja kompletirane strategije od strane Vlade.

Ključni utisci o procesu javno-privatnog dijaloga su sledeći:

- za razliku od prethodnih iskustava u realizaciji javnih strategija i politika, svi akteri su saglasni da je proces obuhvatio zaista širok spektar zainteresovanih strana;
- format dijaloga je značajno unapređen i razlikovao se u odnosu na prethodne formate koji su najčešće organizovani kao plenarne sednice u kojima je mali broj učesnika imao priliku za interakciju;
- proces je započet na samom početku, pre nego što je tim priređivača kreirao neke zaokružene stavove, pa su na taj način uvidi sa javno-privatnih dijaloga imali efektivan uticaj na proces analize stanja i preporuke mera;
- uvidi sa javno-privatnih dijaloga su uključeni u samu Strategiju.

2. PREGLED I ANALIZA STANJA INDUSTRIJE REPUBLIKE SRBIJE

2.1. Napredak u sprovođenju industrijske politike Republike Srbije u periodu 2011-2017.

Realizacija strateških ciljeva razvoja industrije Republike Srbije 2011-2017.

Vlada je usvojila 30. juna 2011. godine Strategiju i politiku razvoja industrije Republike Srbije od 2011. do 2020. godine ("Službeni glasnik RS", broj 55/11). Usled razornih efekata globalne recesije 2009. godine (pad BDP od -3,1%) i eksternih udara na nekonkurentnu i nerestrukturiranu srpsku privredu, težište Strategije usmereno je na primeni novog modela privrednog rasta, koji se zasnivao na tri stuba:

1. Dinamičan rast investicija,
2. Izvozna orijentacija industrije i
3. Rast industrijske zaposlenosti.

Nerestrukturirana industrija Republike Srbije suočila se 2011. godine, pored eksternih udara i nasleđenih problema, sa imperativom sprovođenja "druge generacije reformi": poboljšanje podsticajnog ambijenta za investitore, puna zaštita svojine i ugovora, efikasno pravosuđe, moderan poreski sistem, reformisan javni sektor, usklađena fiskalna i monetarna politika, efikasan bankarski sistem i razvoj finansijskih tržišta, razvijeni odnosi privatnog i javnog partnerstva posebno u infrastrukturi, regulisano tržište rada, uređeni odnosi između zaposlenih i poslodavaca, napredak u smanjenju sive ekonomije i korupcije, politička stabilnost, što sve povećava kredibilitet zemlje i smanjuje rizik za ulaganje.

Tabela 1. Realizacija strateških ciljeva

Ciljane varijable	Prosečna stopa rasta (%)	
	2011-2020. projektovano	2011-2017. ostvareno
BDP	5,8	0,9
Investicije	9,7	2,4
Unutrašnja finalna tražnja	4,7	0,5
Potrošnja	3,5	0,1
Izvoz roba	14,2	10,7
Prerađivačka industrija	7,3	3,3

Građevinarstvo	9,7	0,0
Zaposlenost u prerađivačkoj industriji - ukupan rast	18,0	+0,4

Izvor: RZS, proračun istraživanje Ministarstva privrede

Recesioni talasi su u prvom redu uticali na nisku stopu privrednog rasta u periodu 2011-2017. godine, prosečna stopa iznosila je 0,9%. Od ključnih parametara najveći pad je zabeležen u ukupnim investicijama (prosečna stopa 2,4%, kumulativ svega 18,4%, učešće u BDP je konstantno nisko 18,6% u 2010. godini, 18,5% u 2017. godini). Finalna tražnja je u celom periodu bila niska (0,5%), dok je rast potrošnje bio zanemarljiv (prosečan rast +0,1%). Razmenjivi sektori prerađivačka industrija i građevinarstvo su bili nerestrukturirani, te su se vrlo sporo oporavljali od kriznih udara. U prerađivačkoj industriji prosečna stopa rasta zaposlenosti iznosila je +0,4% godišnje. Najbolji rezultat ostvaren u realnom sektoru bila je stopa rasta izvoza roba, mada je tehnološka struktura robnog izvoza i dalje nepovoljna. Smanjen je deficit tekućeg računa sa 6,8% u 2010. na 5,7% u 2017. godini, fiskalna konsolidacija je rezultirala pozitivnim efektima kroz smanjenje budžetskog deficita, inflacija je redukovana u skladu sa planiranim ciljem (2011. godine je iznosila 7,0%, 2012. 12,2%, 2013. 2,2%, 2014. 1,7%, 2015. 1,5%, 2016. 1,6% i 2017. 3%). Spoljni dug je povećan sa 23,5 milijardi evra u 2010. na 25,7 milijardi evra u 2017. godini, ali je učešće spoljnog duga u BDP smanjeno sa 79% na 70%. Smanjena je potrošnja države sa 18,5% BDP u 2010. na 15,9% u 2017. godini (cilj je 12,4% u 2020. godini).

Niska stopa privrednog rasta uticala je na sporu dinamiku rasta životnog standarda. Planirano je da u 2020. godini Republika Srbija dostigne 8.000 evra po stanovniku, da zaposlenost poraste za 17%, a produktivnost za 50%. U periodu 2011-2017. godine, zaposlenost je porasla za 4,0%, a produktivnost za 2,7%. Životni standard u 2017. godini iznosio je 5.200 evra po stanovniku.

Tabela 2. BDP, zaposlenost i produktivnost

Ciljane varijable	2020.	2011-2017.
BDP/st.	8.000 evra	5.200 evra
Produktivnost (kumulativ)	Rast od 50%	2,7%
Zaposlenost (kumulativ)	440.000 (17% rast)	76.159 (4,0% rast)

Izvor: RZS, proračun istraživanje Ministarstva privrede

Strukturne promene kao ključni strateški cilj su bile veoma skromne. Učešće industrije u BDP sa 18,8% povećalo se na 21,7%, dok je smanjeno učešće poljoprivrede sa 8,5% na 6,0%, građevinarstva sa 4,7% na 4,6% i usluga sa 51,0% na 50,0%.

Realizacija planiranog industrijskog rasta do 2020. godine najviše je zavisila od rasta ukupnih investicija. Naime, planirano je povećanje investicija sa 4,9 milijardi evra u 2010. na 9 milijardi evra u 2015. godini, s tim da 2020. godine iznose skoro 15 milijardi evra. U 2017. godini su iznosile 6,8 milijardi evra. Učešće investicija je 2010. godine iznosilo 18,6% BDP, cilj je bio postepeno godišnje povećanje učešća, da bi 2020. godine iznosilo 28% BDP. Učešće ukupnih investicija u 2017. godini iznosilo je 18,5%, što je na istom nivou kao u 2010. godini.

Tabela 3. Investicije

	Ukupne investicije	Učešće investicija u BDP
Planirano u 2020.	15 milijardi evra	28% BDP
Realizovano u 2017.	6,8 milijardi evra	18,5% BDP
Razlika	-8,2 milijardi evra	-9,5 p.p.

Izvor: Republički zavod za statistiku (u daljem tekstu RZS)

Zbog nedostatka domaćeg kapitala, jedan od ključnih strateških ciljeva je bilo intenziviranje privlačenje stranih direktnih investicija (u daljem tekstu: SDI) u periodu 2011-2020. godine. Strategija se bazirala na neto prilivu stranih direktnih investicija u iznosu od 22,7 milijardi evra u periodu 2011-2020. godine (kumulativni iznos), odnosno, 5,8% BDP prosečno godišnje.

Tabela 4. Realizacija privlačenja SDI 2011-2017.

Pokazatelji	Realizacija 2011-2017.	Planirano 2011-2020.
SDI neto - ukupno /milijardi evra/	12,7	22,7
SDI neto - prosečno godišnje učešće u BDP	5,3%	5,8%
SDI u prerađivačku - ukupno/milijardi evra/	4,5	9,1
SDI - u prerađivačku industriju	31,1%	Do 2020. više od 40%

Izvor: Narodna banka Srbije (u daljem tekstu: NBS)

Ovaj segment realizacije Strategije se realizovao zadovoljavajućom dinamikom. U periodu 2011-2017. godine privučeno je 12,7 milijardi evra SDI, odnosno, 5,3% BDP prosečno godišnje.

U prerađivačku industriju je u periodu 2011-2017. godine, privučeno 4,5 milijardi evra, odnosno, 31,1% ukupnog priliva SDI. Tokom tog perioda ovo učešće je variralo od 18% u 2011. godini do 52% u 2012. godini, odnosno 25,1% u 2017. godini. Cilj je da 2020. godine ovo učešće bude najmanje 40%.

Realizacija strateškog cilja povećanje izvoza industrije odvija se zadovoljavajućom dinamikom samo u periodu 2014-2017. godine. Ukupan period 2011-2017. godine može se oceniti polovičnim uspehom.

Tabela 5. Stepen realizacije industrijski izvozno-orijentisanog rasta do 2020. godine:

Pokazatelji	Projektovano 2011-2020.	Realizacija 2011-2017.
Prosečna godišnja stopa rasta izvoza roba i usluga	13,5%	9,1%
Učešće izvoza roba i usluga u BDP	65%	52,5
Povećanje učešća robnog izvoza u BDP (sa 24,8%)*	47,1%	40,9%
Smanjenje spoljnotrgovinskog deficita sa 15,0%*	12%	8,8%
Povećanje učešća izvoza prerađivačke industrije (sa 86,6%)*	94,1%	91,5%

Izvor: RZS; Napomena: *2010. godina

Relativno brzi privredni rast u prethodnom periodu nije bio praćen rastom zaposlenosti zbog tranzicije i restrukturiranja, teškog nasleđenog stanja, ali i institucionalnih i strukturnih organičenja. Globalna recesija je poništila prve znake oporavka na tržištu rada do kojih je došlo 2008. godine, jer je u 2009. godini zaposlenost zabeležila veći pad nego privredna aktivnost, a taj trend se nastavlja i dalje. Stopa zaposlenosti u Republici Srbiji u 2010. godini je pala na 47,2%, dok je, istovremeno, odgovarajuća stopa nezaposlenosti 20%. Učešće visokoobrazovanih u aktivnom stanovništvu uzrasta 25-54 je manje od 20% i manje je od učešća osoba bez kvalifikacija. Uz to, u porastu je nedostatak veština, a taj problem će biti sve izraženiji tokom narednih godina.

Povećana je usaglašenost sa EU, a u 2017. godini povećana je stopa zaposlenosti za 10,1 procentni poen i smanjena je razlika u odnosu na EU. I pored toga, razlika u ključnim pokazateljima tržišta rada između Republike Srbije i EU, a pre svega u stopi zaposlenosti stanovništva radnog uzrasta, koja trenutno iznosi 11,4%, predstavlja prepreku priključivanju Republike Srbije EU. Za konvergenciju prema ciljevima koje postavlja EU 2020. godine biće neophodno ostvariti brži godišnji privredni rast od proseka EU, uz istu ili veću radnu intenzivnost rasta.

Tabela 6. Projekcija stope zaposlenosti u Republici Srbiji i EU u 2010. i 2017. godini

Ciljevi	EU		Republika Srbija		Razlika	
	2010.	2016.	2010.	2017.	2010.	2017.
Stopa zaposlenosti (15-64)	64,1	67,6	47,2	57,3	-16,9	-10,3

Izvor: RZS

Ukupna zaposlenost u periodu 2010-2017. godine povećana je za 16,6 % (398,5 hiljada). Najveći rast zabeležen je u sektoru usluga, niži u industriji, dok je u poljoprivredi smanjen. S druge strane, ukupna nezaposlenost je smanjena za 23,5% (133,5 hiljada).

Promena u strukturi zaposlenosti pokazuje da se realizuje delimično u očekivanom i željenom smeru. Zaposlenost u industriji je povećana za 83.900 zaposlenih, dok je učešće smanjeno sa 26% u 2010. na 24,4% u 2017. godini u ukupnoj zaposlenosti. Rast učešća zaposlenosti u uslugama sa 51,7% u 2010. na 57,5% u 2017. godini ukupne zaposlenosti je delimično rezultat promene metodologije.

Tabela 7. Zaposlenosti po delatnostima (u hiljadama)

	2010.	2017.	Prirast	Stope rasta u %	
			2017-2010.	2017/2010.	Prosečna godišnja 2011-2017.
Ukupna zaposlenost	2.396,2	2.794,7	398,5	16,6	2,4
Poljoprivreda	533,0	481,1	-51,9	-9,7	-1,4
Industrija	623,1	707,0	83,9	13,5	1,9
Uslužne delatnosti	1.240,1	1.606,6	366,5	29,6	4,2

Izvor: RZS (Anketa), Napomena: promena metodologije praćenja zaposlenih od 2014. godine

Realizacija strateških ciljeva razvoja industrije Republike Srbije do 2020. godine obuhvatila je sprovođenje brojnih mera od kojih su ključne bile usmerene na izgradnju institucionalnog okvira, unapređenje poslovnog okruženja, smanjenje administrativnih i drugih barijera, formiranje nacionalne finansijske institucije za razvoj industrije (razvojna banka i dr.), razvoj društva zasnovanog na znanju i učenju tokom čitavog života, primenu inovacija, istraživanje i razvoj (u daljem tekstu: I&R) i upotreba IKT, u cilju jačanja konkurentnosti privrede, bržem razvoju preduzetništva, privlačenju stranih direktnih investicija, održivom regionalnom razvoju, bržem sprovođenju procesa restrukturiranja i privatizacije.

Određene mere se sprovode zadovoljavajućom dinamikom (privlačenje SDI), efekti nekih mera su izraženiji tek od 2014. godine (podsticanje tehnološke obnove sektora MSPP, razvoj društva zasnovanog na znanju i učenju tokom čitavog života, primena inovacija, istraživanje i razvoj, razvoj i upotrebu IKT, izgradnja poslovnog okruženja).

U periodu 2015-2017. godine povećana je koordinacija između kreatora industrijske politike na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou i uključivanje predstavnika industrije i njihovih udruženja u proces izrade i predlaganja mera industrijske politike.

Takođe, u periodu 2016-2017. godine povećan je stepen realizacije mera i aktivnosti u sprovođenju i institucionalnoj primeni horizontalnih mera industrijske politike (digitalizacija, podsticanje primene inovacija).

Podsticajni mehanizmi za brži razvoj preduzetništva konstantno su unapređivani od 2015. godine.

Proces restrukturiranja i sprovođenje stečajnih postupaka nije završen.

Formiranje razvojne banke nije realizovano.

Kroz proces privlačenja SDI povećan je stepen održivosti regionalnog razvoja prerađivačke industrije.

Institucionalno-implementacioni okvir imao je za cilj stvaranje optimalne implementacione strukture za sprovođenje strateških ciljeva, čiji su stubovi politička podrška realizaciji ciljeva, formiranje Koordinacionog tima Vlade koji će razmatrati i donositi odluke, uspostavljanje mehanizama transparentnosti i preuzimanja odgovornosti, kao i institucionalno jačanje kapaciteta Ministarstva privrede, kao nosioca odgovornosti za sprovođenje industrijske politike Republike Srbije. U funkciji realizacije industrijske politike Republike Srbije, Vlada je početkom 2017. godine formirala Republički savet za brži rast BDP, a Ministarstvo privrede je formiralo organizacionu jedinicu za praćenje realizacije industrijske politike (Odsek za strateške analize i industrijsku politiku).

2.2. Pregled ključnih statističkih pokazatelja za industriju Republike Srbije

Industrijska proizvodnja beleži konstantan rast od 2015. godine, uz njegovo usporavanje u 2018. godini, kada je stopa rasta ukupne industrijske proizvodnje (bez građevinarstva) iznosila 1,3%, dok je stopa rasta proizvodnje u prerađivačkoj industriji iznosila 1,9%.

Ilustracija 2: Stope rasta industrijske proizvodnje (bez građevinarstva) i prerađivačke industrije po godinama, 2010-2018. godine

Istovremeno, učešće industrijske proizvodnje u BDP nije se značajnije menjalo - industrija je činila oko ¼ BDP.

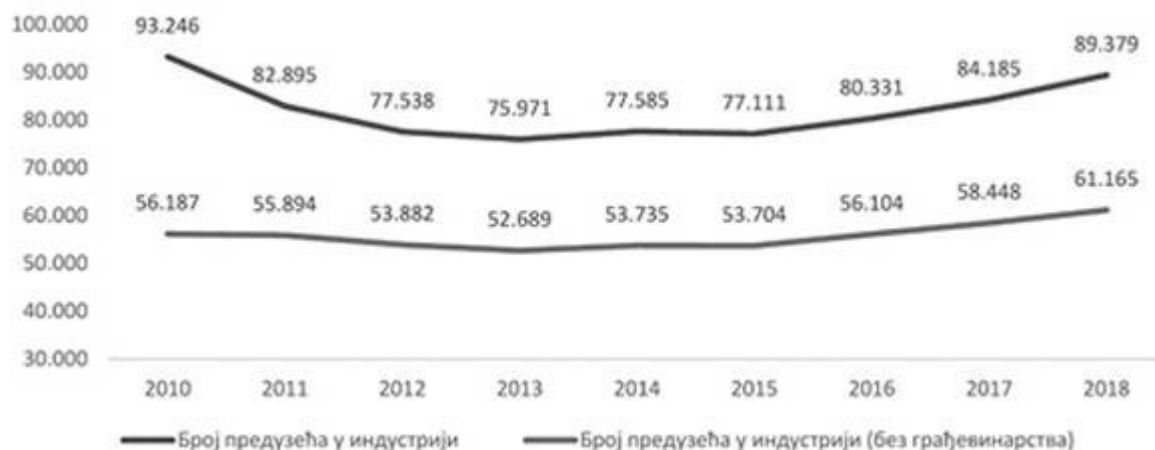
Ilustracija 3: Učešće industrijske proizvodnje u BDP po godinama, 2010-2018. godine

Zaposlenost u industriji je, zajedno sa nivoom proizvodnje, bila u porastu. Ukupan broj zaposlenih u industriji 2018. godine dostigao je 626.844, što je činilo 29,41% ukupne zaposlenosti. Pokretač navedenih pozitivnih kretanja bile su, između ostalog, rastuće investicije u industriji, koje su u 2017. godini ostvarene u ukupnom iznosu od 305.533 miliona dinara. Industrijski izvoz predstavlja dominantnu kategoriju ukupnog izvoza srpske privrede. U 2018. godini učešće industrije u izvozu bilo je 94,13%. I u tom segmentu ostvaren je rast, imajući u vidu da je 2015. godine učešće iznosilo 92,37%. Ovakav rezultat ostvaren je zahvaljujući apsolutnom povećanju izvoza industrije, za približno 50% u periodu 2014-2018. godine.

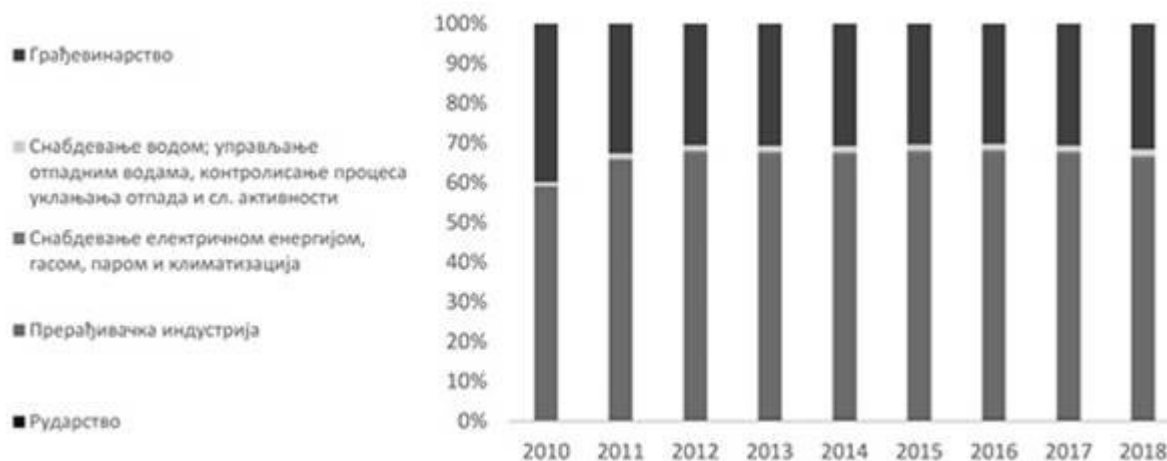
Ukupan broj privrednih društava u industriji u Republici Srbiji iznosi 89.379, odnosno 61.165 bez građevinarstva. Učešće broja privrednih društava industrije u ukupnom broju preduzeća u zemlji nije se značajno menjalo tokom posmatranog perioda, a u proseku je iznosilo oko 25%.

Ilustracija 4: Ukupan broj preduzeća u industriji Republike Srbije, 2010-2018. godine

Tokom analiziranog perioda od 2010. do 2018. godine nije bilo značajnijih promena u ukupnom broju privrednih društava u industriji, kao ni u strukturi u okviru ukupnog broja, formiranoj prema delatnosti preduzeća.

Ilustracija 5: Učešće preduzeća različitih delatnosti u ukupnom broju preduzeća industrije, 2010-2018. F

Pregled i detaljna analiza stanja industrije u Republici Srbiji prikazana je u Dijagnozi stanja za potrebe izrade Strategije industrijske politike Republike Srbije od 2021. do 2030. godine.

2.3. Zaključci dijagnoze aktuelnog stanja industrije i SWOT analiza

Glavni zaključci analize aktuelnog stanja industrije Republike Srbije

Osnaživanje ljudskih kapaciteta:

- Značajno poboljšanje u relativnim pokazateljima (stopama) industrijske zaposlenosti.
- Velike distorzije i nedovoljna iskorišćenost ljudskih kapaciteta. Veliko učešće neformalnih poslova i ranjive zaposlenosti.
- Zarade u formalnom sektoru su stagnirale, što pojačava emigracione tokove.
- Prostor za veća ulaganja u aktivne programe tržišta rada, veća fokusiranost na pripadnike ranjivih grupa.
- Politika podsticanja investicija doprinosi rastu zaposlenosti posebno u radno-intenzivnim delatnostima kao korektiv neodgovarajućem sistemu oporezivanja rada, ali ne doprinosi dovoljno rastu produktivnosti i kreiranju visokokvalitetnih radnih mesta.
- Zakonodavna i efektivna zaštita zaposlenja deluje destimulativno na uključivanje u domaću ponudu rada.
- Mere usmerene protiv neformalne zaposlenosti daju određene rezultate, ali neformalna zaposlenost ostaje sistemski visoka.
- Povećanje obuhvatnosti i poboljšanja kvaliteta obrazovanja, njegove inovativnosti i relevantnosti, postaje centralno pitanje za obezbeđenje kontinuiranog privrednog rasta i razvoja u uslovima brzog smanjenja stanovništva radnog uzrasta.
- U odnosu na svoj nivo razvoja i javnih prihoda, Republika Srbija izdvaja relativno male iznose sredstava za obrazovanje. Učešće izdataka na obrazovanja u BDP smanjivalo se tokom ove decenije i ispod je proseka ne samo EU nego i regiona, a u strukturi izdataka dominiraju troškovi zarada osoblja.
- Srednjoškolsko obrazovanje još uvek nije obavezno. Kvalitet srednjeg stručnog obrazovanja je nejednak, a mogućnosti za upis u srednje škole češće su definisane ponudom programa nego tražnjom poslodavaca. Sticanje praktičnih veština neophodnih za brzo uključivanje na tržište rada često izostaje ili je nedovoljno.
- Obuhvat visokog obrazovanja je visok, ali je njegova struktura neoptimalna u odnosu na tražnju, a kvalitet nejednak između univerziteta.
- Ankete poslodavaca pokazuju da poslodavci imaju kritički stav prema znanjima i veštinama sa kojima srednjoškolci i diplomci izlaze iz obrazovnog sistema. Takođe, uočava se relativno veliko nepodudaranje između potreba poslodavaca za određenim kvalifikacijama i zanimanjima i njihovom raspoloživošću na tržištu rada.
- U kadrovskom pogledu, istraživačko-razvojni sektor suočen sa velikim finansijskim ograničenjima i nedovoljnom uključenošću u međunarodne tokove.
- I&R sektoru nedostaje kritična masa ljudskog potencijala (osim u zoni Beograda i Novog Sada).
- Negativni prirodni priraštaj u sadejstvu sa visokom emigracijom dovešće do pada stanovništva radnog uzrasta, što će predstavljati suštinsko ograničenje bržem industrijskom rastu.
- Najdinamičniji i brzo rastući deo radne snage koji će se verovatno najbolje snaći u ubrzanim tehnološkim promenama jesu tzv. telemigranti, odnosno pojedinci i mikro i mala privredna društva koji posluju u Republici Srbiji, ali čiji su pretežni ili isključivi klijenti u inostranstvu.

Zaključci javno-privatnih dijaloga:

- Da na tržištu rada postoji veliki broj nezaposlenih bez formalnog obrazovanja ili samo sa osnovnim obrazovanjem za koje je izuzetno teško stvoriti radna mesta.

- Da novi investitori teško dolaze do novih zaposlenih, odnosno, da je potrošen potencijal ljudi u krajevima gde je bila velika nezaposlenost.
- Da značajni uzroci sive ekonomije leže u visokim doprinosima na zarade koji ne odgovaraju kapacitetima naše industrije, u neplaćanju prekovremenog rada, zloupotrebi zapošljavanja na određeno vreme i privremene i povremene poslove.
- Da celoživotno obrazovanje odraslih osoba nije uređeno, što za posledicu ima da privrednici imaju probleme u prekvalifikaciji i dokvalifikaciji ovih zaposlenih.
- Da dualno obrazovanje nije nova stvar, da je i ranije postojalo, odnosno da je glavno pitanje proces implementacije istog; da su preduzeća generalno izložena prevelikom riziku, kao i da je odgovornost na njima, a ne na školi; da postoje birokratske kompleksnosti; da pojedina zanimanja nisu obuhvaćena ovim modelom; da dualno obrazovanje u kome privredna društva imaju veliki angažman predstavlja dodatan trošak poslovanju, zbog kojeg traže određene pogodnosti i poreske olakšice.
- Da su zarade, nedostatak sigurnosti posla i kvalitet života glavni razlozi odliva mozgova; da manja mesta ne mogu da zadrže mlade, da oni rad u domaćoj industriji posmatraju kao pripremu za odlazak u inostranstvo; dug period tranzicije od škole do posla.
- Da su "meke"/kognitivne veštine od izuzetnog značaja za današnje poslovanje i da je neophodno obuke i treninge prilagoditi ovim potrebama.
- Nedostaju algoritamska znanja koja bi zaposlenom dala mnogo veću fleksibilnost prilikom promene radnog mesta.

Digitalizacija i inovacije:

- Prema Globalnom Inovacionom Indeksu, Republika Srbija se u pogledu infrastrukture nalazi na 48. mestu na svetu, od ukupno 126 zemalja, te je u pogledu stanja infrastrukture Republika Srbija bolje rangirana u odnosu na njen generalni plasman (na 55. mestu od ukupno 126 zemalja).
- Uprkos relativno dobrim rezultatima na polju implementacije digitalnih tehnologija, Republika Srbija zauzima nedovoljno dobru poziciju (28 od 29) kada se posmatra indeks digitalne ekonomije i društva (*DESI index*), što je posledica činjenice da su protoci raspoloživih širokopojasnih kapaciteta nedovoljni, kao i da su cene korišćenja internet usluga često visoke. U cilju implementacije jedinstvenog digitalnog tržišta, Republika Srbija mora obezbediti uslove za razvoj IoT, 5G mreža, računarstva u oblaku, otvorenih velikih količina podataka, zaštitu podataka na internetu, što predstavlja osnov razvoja svih pametnih servisa. Konačno dobre rezultate u primeni digitalnih tehnologija, Republika Srbija će postići kada u potpunosti digitalizuje ekonomiju.
- Savremena rešenja infrastrukture informacionih tehnologija (u daljem tekstu: IT) postoje na tržištu i očekuje se njihova šira primena u budućnosti. Primena Cloud tehnologija je dominantno skoncentrisana na polju alata za kancelarijsko poslovanje i poslovnu kolaboraciju. Sa sveobuhvatnom primenom Cloud tehnologija najdalje su otišli telekomunikacioni operatori, koji imaju i ponudu ovih rešenja, a kao korisnici cloud servisa značajne korake su napravile i finansijske institucije. U industriji postoji nedovoljna primena cloud tehnologija usled nedostatka sredstava, manjka znanja i prevelikog fokusa internog IT na infrastrukturu umesto na podršku poslovanju. U pogledu API, upotreba na tržištu u Republici Srbiji je nedovoljna, pre svega zbog nedovoljne zrelosti digitalnog tržišta. IoT rešenja su dostupna na tržištu Republike Srbije, ali će njihova upotreba da zavisi od konkretnih potreba korisnika i tržišta, zrelosti celog ekosistema i komercijalne isplativosti.
- Republika Srbija se zaključivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Srbije i usvajanjem Nacionalnog programa za usvajanje pravnih tekovina EU opredelila za princip postepene i selektivne liberalizacije kretanja kapitala u zavisnosti od makroekonomskih pokazatelja kako se ne bi ugrozila makroekonomska i finansijska stabilnost zemlje, s tim da bi se potpuna usklađenost sa pravnim tekovinama EU u ovoj oblasti ostvarila najkasnije do pristupanja EU. Postignut je značajan stepen liberalizacije kretanja kapitala, pri čemu su liberalizovane u potpunosti sve tekuće transakcije, dok su kapitalni poslovi gotovo u potpunosti liberalizovani, čime su ispunjene obaveze u oblasti kretanja kapitala koje je Republika Srbija preuzela potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU, a potvrdu dosadašnjeg napretka Republike Srbije u oblasti kretanja kapitala i podršku navedenim planovima za dalje usklađivanje dala je i Evropska komisija otvaranjem pregovaračkog Poglavlja 4 - Slobodno kretanje kapitala na Međuvladinoj konferenciji o pristupanju Republike Srbije, koja je održana 10. decembra 2019. godine u Briselu.⁵
- Implementiranje EU direktive o platnim uslugama (PSD2) u naše zakonodavstvo je definisano kao strateški cilj i opredeljenje. Rad na izradi nacrtu propisa kojim će se navedena direktiva implementirati u naše zakonodavstvo započeće tokom 2020. godine.
- Nacionalna odgovorna tela u Republici Srbiji za oblast sajber bezbednosti trenutno nisu na zadovoljavajućem nivou - nedostaju im kadrovski i finansijski kapaciteti, kao i saradnja među organima. Privatni sektor nije dovoljno povezan u borbi protiv sajber napada, i domaća industrija nije dovoljno edukovana o značaju sajber bezbednosti u poslovanju.
- Republika Srbija učestvuje u brojnim oblicima međunarodne saradnje na polju digitalne bezbednosti sa EU, Organizacijom Severnoatlantskog sporazuma - NATO, Organizacijom za evropsku bezbednost i saradnju - OEBS i Ujedinjenim nacijama. Međutim, postoje i neki vidovi zajedničkog delovanja koji nisu iskorišćeni u dovoljnoj meri.
- Po ocenama Svetskog ekonomskog foruma, Republika Srbija treba da unapredi prenos tehnologija kroz strane direktne investicije i apsorpciju novih tehnologija na nivou privrednih društava.
- Veza između tradicionalne industrije i IKT sektora u Republici Srbiji nije jaka i postoji prostor za unapređenje ove saradnje. Istraživanja ukazuju da srpske kompanije ulažu pet puta manje u IKT od svetskog proseka.

- Nivo automatizovanosti poslovnih procesa tradicionalne industrije je takođe na niskom nivou. Na primer, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, manje od 10% preduzeća u Republici Srbiji je 2017. godine koristilo Cloud servise koji su u današnje vreme često preduslov automatizacije. Takođe, samo 18,1% privrednih društava, većinom velikih i srednjih, koristi ERP (Enterprise Resource Planning) sisteme, dok je upotreba CRM (Customer Relationship Management) sistema na 12,8%, pri čemu kompanije kada uvode tehnološka rešenja i teže ka automatizaciji, prvo polaze od ovih aspekata.
- Veliki broj MMSP uopšte ne planira projekte u oblasti digitalne transformacije. Kao razloge navode slabu isplativost usled nedovoljne tražnje na domaćem tržištu i nedostatka kadrovskih kapaciteta za jak izlazak na međunarodno tržište.
- Srpski IKT sektor je veoma izvezno orijentisan, ali se izvoz IKT sektora trenutno u velikoj meri oslanja na srpske kompanije koje pružaju jeftine usluge klijentima iz razvijenih zemalja. Najveću barijeru većem doprinosu IKT sektora srpskoj industriji predstavlja nizak stepen upotrebe IKT tehnologija od strane domaćih privrednih subjekata. Za razvoj domaćeg IKT sektora je bitno i prisustvo vodećih inostranih IKT kompanija usled toga što njihovo prisustvo omogućava transfer znanja i iskustva na domaće IKT kompanije.
- Većina srpskih start-up kompanija je skoncentrisana u Beogradu, ali su učinjeni naporu u pravcu veće regionalne ujednačenosti na ovom polju kroz aktivnosti na razvoju inovacione infrastrukture koje su već ranije pomenute. Ključ problema razvoja srpskog start-up ekosistema predstavlja odsustvo finansiranja u ranoj fazi razvoja - nepostojanje oblika finansiranja, postojanje u malom obimu ili neadekvatnost oblika finansiranja za start-up kompanije. Uz to, postoji i veća potreba za interakcijom i umrežavanjem članova start-up ekosistema i predstavnika velikih sistema u zemlji. Takođe, u Republici Srbiji ne postoji dovoljno korporativnih akceleratora.
- Postojeći oblici finansiranja su ograničeni i neadekvatni za finansiranje velikog broja inovativnih aktivnosti. Do 2016. godine, sredstva koja su bila na raspolaganju iz državnog Fonda za inovacionu delatnost bila su nedovoljna da pokriju potrebe svih zainteresovanih privrednika. U periodu od 2017. do 2020. godine učinjeno je nekoliko pozitivnih koraka u ovom domenu kroz uzastopno i značajno godišnje povećanje budžeta Fonda za inovacionu delatnost (uključujući sredstva iz budžeta Republike Srbije sa razdela Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i EU IPA sredstava), kao i uz uspešno osmišljavanje i sprovođenje novih programa podrške (Program saradnje nauke i privrede, Program transfera tehnologije, Inovacioni vaučeri, Dokaz koncepta). Imajući u vidu potrebe tržišta i tražnju za ovim sredstvima i pozitivan efekat programa Fonda za inovacionu delatnost, nastavljaju se naporu da se obezbede dodatna sredstva za ove potrebe. Bankarski krediti ostaju generalno najvažniji izvor finansiranja i postali su značajno dostupniji MSPP sektoru, ali ih je i dalje teško dobiti za finansiranje inovacija usled više rizičnosti i generalne nesprenosti industrije, a naročito manjih igrača, za proces aplikacije za kredit.
- U vezi sa alternativnim izvorima finansiranja pozitivan iskorak učinjen je donošenjem Zakona o alternativnim investicionim fondovima, kao i radom na razvoju *crowdfunding* finansiranja izradom zakona koji detaljno reguliše tu materiju. Konkretnije, započete su aktivnosti na izradi zakona kojim će se unaprediti uslovi za obavljanje poslova alternativnog, odnosno grupnog finansiranja - *crowdfunding*, čime će se doprineti daljem unapređenju poslovnog ambijenta, razvoja tržišta start-up kompanija i pomoći da mala i srednja preduzeća lakše dolaze do potrebnog kapitala za svoje investicione projekte. Takođe, unaprediće se uslovi za dolazak fondova preduzetničkog kapitala i drugih alternativnih oblika finansiranja (npr. peer-to-peer lending).
- Republika Srbija se na tehnološkoj mapi Evrope nalazi na sredini te mape. Međutim, ulaganja u istraživanje i razvoj su u Republici Srbiji dosta niža od onih u zemljama EU i od standarda predviđenog Lisabonskom konvencijom. Učešće privatnog sektora u ulaganjima u istraživanje i razvoj su u Republici Srbiji jako niska i u tom pogledu Republika Srbija značajno zaostaje za zemljama u okruženju, naročito za Republikom Slovenijom. Jedna od glavnih prepreka ulaganju u istraživanje i razvoj je raspoloživost različitih alternativnih izvora finansiranja. Uveden je novi oblik fiskalne olakšice za investiranje u istraživanje i razvoj za privredna društva i ova inicijativa je ocenjena kao pozitivna od strane predstavnika privrede, ali rezultate ove inicijative treba kontinuelno pratiti.
- Doprinos naučno-istraživačke zajednice Republike Srbije evropskoj zajednici je dobar imajući u vidu ograničenja. Kvalitet istraživanja bi trebalo da bude dodatno unapređen donošenjem novog zakona o nauci i istraživanju. Međutim, doprinos naučno-istraživačke zajednice srpskoj industriji je minimalan.
- Regulatorni okvir na polju zaštite intelektualne svojine je neusklađen sa regulatornim okvirom EU, ali veći problem predstavlja odsustvo kulture ophođenja prema intelektualnoj svojini.
- Naučno-industrijska saradnja u Republici Srbiji je sporadična i zasniva se na ličnim kontaktima i inicijativama. Razvijena je infrastruktura za ovaj tip saradnje, ali nedostaje veća mobilnost naučno-istraživačkih radnika ka privredi. Takođe, trenutno fokus naučnih i akademskih radova u Republici Srbiji nije na njihovoj primenljivosti u industriji.
- Velike inostrane kompanije imaju sopstvena tehnološka rešenja, a manje domaće kompanije su preokupirane operativnim problemima i ne razmatraju saradnju sa naukom. Za privredna društva van Beograda je naročito teško da ostvare saradnju sa naučnim institucijama.
- U javnom sektoru u Republici Srbiji, učinjen je iskorak ka digitalizaciji odnosa građana i državne administracije, a najširu primenu ima portal eUprava koji je u velikoj meri olakšao obavljanje posla privrednim subjektima, ali u okviru kog postoji još prostora za unapređenje. Prema izveštaju Evropske komisije o napretku Republike Srbije za 2019. godinu, Republika Srbija je u pogledu reforme javne uprave umereno pripremljena.
- Utisak privrednika je da većina tehnoloških rešenja u javnom sektoru nastaje na ad hoc principu i da je pristup uvođenju istih nesistematičan. Ocena privrede je da ne postoji potpuna usklađenost različitih tela u okviru državnog sistema, kao i da se ne vrši sistematski back-up podataka.

⁵ Izvor: Narodna banka Srbije

Zaključci javno-privatnih dijaloga:

- Najbolji rezultati u uvođenju 4G tehnologije postignuti su kod onih zemalja koje su prilikom sprovođenja postupaka javnog nadmetanja vodile računa o maksimiziranju investicija operatora, a ne o maksimiziranju cena spektra.
- Brži razvoj finansijskih tehnologija mogao bi se ostvariti kroz dinamičnije prihvatanje e-plaćanja među tržišnim učesnicima.
- Potrebno da je da se postigne veći nivo standardizacije i interoperabilnosti servisa različitih državnih tela, kako bi se obezbedila veća primena digitalnih rešenja, ostvarile uštede u troškovima i unapredila efikasnost samih servisa, s obzirom da privrednici moraju podnositi istu dokumentaciju različitim telima usled odsustva povezanosti njihovih baza podataka.
- Problem pristupa finansijskim sredstvima predstavlja i odsustvo informisanosti o raspoloživim sredstvima za investiranje u inovacije.
- Regulatorni okvir na polju intelektualne svojine je ispred institucionalnog i srž problema predstavlja needukovanost i odsustvo svesti o načinu upotrebe intelektualne svojine.
- Nedostaju klasteri u tradicionalnim sektorima i njihova povezanost sa klasterima u IKT sektoru.
- Mnoge od planiranih mera nisu zaživele u praksi i ne primećuje se značajan progres na poljima poput jačanja apsorpcionog i administrativnog kapaciteta Fonda za inovacionu delatnost (sa ciljem povećanja obima finansiranja koje bi se kroz Fond za inovacionu delatnost moglo povući iz pretpripravnih i strukturnih fondova EU), kreiranja zajedničkih inovacionih projekata između privatnog sektora i naučno-istraživačkih organizacija, unapređenja transfera nauke i tehnologije, podsticanja javno-privatnog partnerstva i kreiranja naučno-istraživačkih klastera i konkurentskih mreža. Postoji spremnost da kompanije naučno-istraživačkim radnicima stave na raspolaganje svoju infrastrukturu, tehnologiju i opremu.
- Stavljanje većeg fokusa na preduzetničko obrazovanje i kulturu, poznavanje engleskog jezika kao imperativ.
- Ne postoji dovoljno korporativnih akceleratora, iako postoje domaće kompanije koje imaju višak likvidnosti, a manjak ideja za investiranje.

Međunarodna dimenzija srpske privrede:

- Rast vrednosti izvoza, ali bez značajne promene kvalitativne strukture izvoza prema većem učešću proizvoda sa većim stepenom dodate vrednosti.
- Poboljšanje konkurentne pozicije Republike Srbije, ali još uvek značajan jaz u konkurentnosti usled nedovoljnog stepena kvaliteta poslovnog okruženja, tehnološkog jaza u odnosu na inostrane konkurente, nedovoljnog stepena digitalizacije, neoptimalnih tehničko-tehnoloških kapaciteta i kvantiteta i kvaliteta radne snage.
- Nedovoljna iskorišćenost potencijala ključnih sektora koji obezbeđuju uključenost Republike Srbije u međunarodne lance vrednosti (proizvodni i uslužni lanci), sa niskim stepenom domaće dodate vrednosti u finalnim proizvodima/uslugama.
- Sve je veće učešće proizvoda domaćih privrednih društava u evropskim i globalnim lancima vrednosti, ali je uvoz repromaterijala za proizvodnju finalnih proizvoda za izvoz značajniji po obimu od izvoza poluproizvoda, što doprinosi smanjenju konkurentnosti srpskog izvoza.

Zaključci javno-privatnih dijaloga:

- Postoji reputaciona barijera za izvoz proizvoda domaćih privrednih društava, kao rezultat imidža Republike Srbije kao privrede koja plasira jeftine proizvode. Mnogi proizvodi koji su na tržištu su proizvodi sa nižom dodatom vrednošću, što smanjuje i ukupnu vrednost izvoza privrede.
- Na sektorsku raspodelu ukupne vrednosti izvoza, utiču i faktori koji određene sektore ograničavaju u korišćenju maksimalnih izvoznih potencijala. To su često visoke uvozne carine na komponente, neadekvatna legislativa i pristup sirovinama u domenu uvoza. Nema dovoljno izvoznih subvencija.
- Značajna ograničenja predstavljaju problemi povezani sa kvalitetom poslovnog okruženja, poput nedovoljne pravne sigurnosti, brojnih neusklađenih administrativnih zahteva različitih državnih organa (poput sektora za urbanizam u okviru lokalnih samouprava ili poreskih službi), pribavljanja sertifikata, uspostavljanja standarda i slično.
- Prepreku povećanju konkurentnosti predstavlja i visoka zastupljenost sive ekonomije u zemlji, koja stvara neloyalnu konkurenciju na tržištu (posledice dominantno na polju zarada, carina i PDV).
- Još uvek nizak nivo konkurentnosti je rezultat tehnološkog jaza koji postoji između domaćih privrednih društava i inostranih konkurenata i male ekonomije obima.
- Privredna društva u zemlji nisu intenzivno uključena u međunarodni lanac vrednosti usled zastarelosti postojeće tehnologije i neophodnih obimnih investicija za njeno unapređenje i za ispunjavanje novih standarda; domaće laboratorije su nerazvijene, a pristup inostranim veoma skup; pribavljanje CE oznaka u Republici Srbiji je skuplje nego u okruženju, sertifikacije generalno ograničavaju izvoz proizvoda i usluga iz Republike Srbije ka zemljama EU.
- Neophodno je uređenje imovinsko-pravnih odnosa, s obzirom na to da se privredna društva često susreću s problemom nemogućnosti proširenja poslovanja kroz povećanje proizvodnih kapaciteta i količinskim ograničenjem mogućnosti izvoza; nesređen katastar nepokretnosti ne prepoznaje privredna društva kao vlasnike zemljišta na kome posluju.

Investicije:

- Identifikovane su visoke vrednosti i rast priliva stranih direktnih investicija, ali obim domaćih privatnih i javnih investicija je

nedovoljan za razvoj privrede.

- Nedovoljan nivo domaćih privatnih i javnih investicija u odnosu na BDP u poređenju sa drugim zemljama centralne i istočne Evrope .
- Postoji prostor za racionalnije usmeravanje podsticajnih sredstava i ona su dominantno usmerena ka proizvodima niske složenosti, male dodate vrednosti i sa velikim angažovanjem manualnog rada niskokvalifikovanih radnika.
- U Republici Srbiji je otpočeto sa reformama koje doprinose poboljšanju kvaliteta poslovnog okruženja i učinjen je napredak na ovom polju, međutim još uvek postoje elementi koji koče razvoj preduzeća, posebno MSPP i neophodne su dodatne reforme i regulacije.
- Značajno je povećanje broja javno-privatnih partnerstava (u daljem tekstu: JPP), kao i samih vrednosti ovih projekata, ali još uvek postoje problemi nepouzdanosti i zastarele infrastrukture u zemlji (voda, električna energija, gas, putna infrastruktura, železnica, komunalna infrastruktura).
- Za regulaciju oblasti JPP oformljen je pravni i institucionalni okvir u zemlji, ali njegova implementacija nije obezbedila maksimalno korišćenje pogodnosti JPP, u smislu da se uglavnom preduzimaju jednostavni projekti male vrednosti.
- U Republici Srbiji je potrebno unaprediti sistem zarada (platni razredi) i zaposlenost javnog sektora.
- Proces tranzicije u Republici Srbiji nije kompletiran i zemlja u mnogim aspektima ovog procesa značajno zaostaje za okolnim i uporedivim zemljama.
- U Republici Srbiji postoji veliki broj nerazvijenih i devastiranih područja i velika razlika u razvijenosti među različitim okruzima.
- U Republici Srbiji postoji neiskorišćen potencijal za povećanje konkurentnosti koju mogu obezbediti klasteri. Ovaj potencijal nije iskorišćen usled postojanja nepoverenja preduzeća prema klasterima, kao i oštre konkurencije koja nadjačava želju za udruživanjem.
- Složene procedure, zahtevi povezani sa obezbeđenjem sredstava za sufinansiranje i aktivnosti kvalifikovane za finansiranje smanjuju interesovanje za apliciranje za razvojna sredstva Republike Srbije namenjenih klasterima.
- Politika unapređenja konkurentnosti tržišta zaokružena je izgradnjom institucija - Komisije za zaštitu konkurencije, donošenjem Statuta, usvajanjem Zakona o zaštiti konkurencije ("Službeni glasnik RS", br. 51/09 i 95/13) i podzakonskih akata. S ciljem daljeg razvoja ove oblasti i harmonizacije propisa sa EU, potrebno je usvojiti novi zakon o zaštiti konkurencije i podzakonska akta.
- Radi povećanja efikasnosti rada Komisije za zaštitu konkurencije, potrebno je obezbediti jačanje softverskih kapaciteta kroz primenu savremene forenzičke opreme za prikupljanje digitalnih dokaza; održavanje i unapređenje saradnje sa značajnim međunarodnim institucijama, poboljšati i unaprediti saradnju sa drugim telima za zaštitu konkurencije i ojačati profesionalne kapacitete kroz pažljiv pristup selekciji i edukaciji kadrova.
- Dalji prostor za unapređenje ove oblasti su u primeni mera ka podizanju svesti i značaju zaštite konkurencije na strani privrede i stanovništva. Navedeni mehanizmi moraju istovremeno biti podržani izgradnjom kapaciteta i unapređenjem efikasnosti pravosudnih organa, uz mogućnost uspostavljanja posebne organizacione celine kao što su specijalizovana sudska veća.
- U segmentu državne pomoći institucionalni okvir nije u potpunosti zaokružen, te je potreban sistematičan pristup za unapređenje ove oblasti. Potrebno je jasno definisati nadležnost i odgovornost između dualnog institucionalnog okruženja koje čine Komisija za kontrolu državne pomoći i Razvojna agencija Srbije.
- Neophodan je dalji rad na unapređenju i harmonizaciji pravnog okvira za državnu pomoć koji se zasniva na Zakonu o ulaganjima ("Službeni glasnik RS", br. 89/15 i 95/18). Potrebno je unaprediti monitoring međudržavnih sporazuma, regulativu u delu preciznijeg utvrđivanja ekonomskih kriterijuma odobravanja pomoći i izvršiti suštinska usklađivanja sa pravnim okvirom EU. Takođe, neophodno je uskladiti pravila o odobravanju pomoći privrednim društvima u državnom vlasništvu, primeniti mehanizam opštih pravila o izuzećima, uskladiti zakon u segmentu transparentnosti, smernica za pomoć u restrukturiranju i kulturi, fiskalnih olakšica u okviru zakona kojim se uređuje porez na dobit pravnih lica i u okviru zakona kojim se uređuje porez na dohodak građana, kao i pojedine odredbe zakona kojim se uređuju slobodne zone. Pored toga, neophodno je povećati profesionalni kapacitet Komisije za kontrolu državne pomoći (u daljem tekstu: KKDP), osigurati veću nezavisnost institucije, a posebno obezbediti veća finansijska sredstva za efikasniji rad KKDP.

Zaključci javno-privatnih dijaloga:

- Mikro i mala privredna društva imaju problem naplate potraživanja od kupaca, a sudski sporovi u tom domenu su neefikasni; suočavaju se sa nedostatkom neophodne radne snage, kako prema broju, tako i prema strukturi, što negativno utiče i na obim investicija; često se javljaju i prepreke na polju potrebnog znanja, pa postojeća saradnja MSPP sa istraživačko-razvojnim institucijama treba da bude dodatno razvijena.
- Iako postoje institucije EU koje obezbeđuju podsticajna sredstva Republici Srbiji, javljaju se problemi kod pristupa ovim sredstvima i subvencijama.
- Nepouzdana i zastarela infrastruktura; industrijske zone se neretko odlikuju lošom povezanošću autobuskim linijama i poštanskim uslugama; nestabilnost napona i loš kvalitet električne energije utiče da preduzeća samostalno finansiraju trafo stanice; nezadovoljavajući nivo razvijenosti komunalne infrastrukture.
- Velika zavisnost rezultata poslovanja preduzeća u Republici Srbiji od javnog sektora.

- Ne postoji stabilnost i predvidivost propisa koji imaju uticaj na poslovanje preduzeća, posebno oblast poreza; Privrednim društvima je otežano planiranje poslovanja, projektovanje potencijala i ostvarivih rezultata, što za posledicu ima snižavanje spremnosti za investiranje.
- Potrebna je veća spremnost za podršku start-up višeg nivoa rizika, npr. kroz veću zastupljenost razvojnih centara za start-up preduzeća; zahtevi po pitanju obezbeđenja iznosa sopstvenih sredstava prilikom apliciranja za podsticajna sredstva su postavljani previsoko i često su nedostižni za MSP.
- Ograničenje za saradnju između preduzeća predstavlja i nepoverenje prema klasterima, zbog diskontinuiteta, nezaokruženih procesa i zloupotrebe informacija; Oštra konkurencija često nadjačava želju za udruživanjem u klastere.

Cirkularna ekonomija i smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte:

- Potrebno jasno strateško usmerenje države za transformaciju privrednog modela u pravcu cirkularne ekonomije i smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte.
- Nerazvijena svest predstavnika industrije o značaju životne sredine i borbe protiv klimatskih promena uopšte. Posebno u pogledu pitanja upravljanja otpadom, te mogućnostima upotrebe otpada kao sirovine u industrijskim procesima.
- EU nizom regulatornih izmena stavlja poseban naglasak na očuvanje materijalnih resursa i unapređenje energetske efikasnosti industrijskih kapaciteta, te sveobuhvatno uvođenje koncepta cirkularne ekonomije. Neophodno je uskladiti domaće propise sa propisima EU u oblasti cirkularne ekonomije i klimatskih promena.
- Nedostatak neophodne institucionalne infrastrukture (podzakonskih propisa i administrativnih kapaciteta) za implementaciju donetih zakonskih rešenja, koja bi podstakla proces privredne transformacije.
- Industrijska proizvodnja u zemlji se u dominantnoj meri zasniva na starijim tehnologijama, koje spadaju u veće zagađivače životne sredine i emitere gasova sa efektom staklene bašte. Ovakve tehnologije su praćene većom potrošnjom energije i proizvodnjom otpada po jedinici proizvoda (uz značajnu pojavu gubitaka u materijalnim tokovima). U zemlji je takođe identifikovan nedovoljan stepen prerade otpada i otpadnih voda od strane individualnih industrijskih subjekata.
- Nedovoljna iskorišćenost potencijala obnovljivih izvora energije. Proizvodnja energije iz obnovljivih izvora zahteva dodatna ulaganja, što je čini skupljom u odnosu na upotrebu konvencionalnih goriva. Nedovoljna je i upotreba energije iz obnovljivih izvora od strane industrijskih subjekata u zemlji usled nedovoljne finansijske snage ili nedovoljne svesti.
- Značajan zaostatak zemlje u pogledu upravljanja otpadom, otpadnim vodama i stepenom reciklaže otpada. Nedostatak neophodne infrastrukture za upravljanje otpadom (sistemi prikupljanja, sortiranja, skladištenja i procesiranja otpada) i otpadnim vodama. Nedovoljne stope reciklaže drveta i plastike, koje imaju veliki potencijal uključivanja u sistem cirkularne ekonomije. Pojava značajnih gubitaka potencijalno vrednih sirovina usled velikih količina otpada (uključujući i ambalažni otpad), koje se svake godine odlažu izvan komunalnog sistema za upravljanje (nelegalne deponije).

Zaključci javno-privatnih dijaloga:

- Postoji svest o značaju velikih planiranih investicija u zaštitu životne sredine i pratećih aktivnosti cirkularne ekonomije u budućnosti, ali je potrebna značajna tehnička podrška države za uključivanje privatnog sektora u ovu oblast; povećanje subvencija i diversifikovanje područja subvencionisanja, olakšavanje pristupa i drugim privrednim subjektima pored onih koji se bave upravljanjem otpadom.
- Netransparentan način trošenja sredstava prikupljenih po osnovu ekoloških taksi, usled neadekvatne kontrole; neadekvatan sistem za finansiranje reciklažnih kompanija iz ekološke takse (ne uzima se u obzir količina i stepen reciklaže, već samo količina preuzetog otpada).
- Usled primene linearnog modela privredivanja u Republici Srbiji javljaju značajni gubici u tokovima sirovina, materijala i proizvoda, koji dovode do neracionalne upotrebe resursa; više informisanja i uloge države u cilju promocije cirkularne ekonomije.
- Nedostaci institucionalne infrastrukture za primenu propisa, pre svega u vidu javne administracije i inspekcijske kontrole; selektivna primena propisa od strane inspekcijских organa, koja je stroža prema domaćim kompanijama u odnosu na strane i prema malim kompanijama u odnosu na velike.
- Regulatorna je komplikovana, kao i procesi prikupljanja neophodne dokumentacije za uvođenje zelenih tehnologija u fabrikama (dugi administrativni procesi uz veliki broj neophodne dokumentacije). Ne primenjuje se "energetski pasoš" za postojeću gradnju.
- Postojeća regulatorna je neprimenljiva u ovom stadijumu razvoja privrede, troškovi usklađivanja poslovnih procesa su previsoki za privredu; potreban adekvatniji sistem stimulativnih i represivnih mera.
- Postojeća infrastruktura nije dovoljno razvijena da podrži transformaciju privrednog modela, pre svih postojeća energetska i komunalna infrastruktura (sistem deponija i spalionica).
- Kao sektori koji u Republici Srbiji imaju najveći potencijal za primenu koncepta cirkularne ekonomije identifikovani su prerađivačka industrija (posebno prehrambena), građevinarstvo, drvna industrija, kao i primarna poljoprivreda.
- Još nije uspostavljeno podsticajno okruženje koje bi promovisalo investicije u "zelene" tehnologije, upravljanje otpadom ili proizvodne sisteme koji generišu energiju iz obnovljivih izvora energije.
- Nedovoljna informisanost o mogućnostima uvođenja sistema solarnih panela i prodaje viška proizvedene energije (vraćanje u energetsku mrežu).
- Postojeće administrativne procedure i broj neophodnih dozvola značajno komplikuju proces čineći ga skupljim, te je

neophodno više vremena da se uložena sredstva povrate.

SWOT analiza

Na bazi rezultata analize prikupljenih informacija iz primarnih i sekundarnih izvora, kao i analize statističkih podataka i trendova razvoja industrije Republike Srbije, prikazana je analiza snaga, slabosti, šansi i opasnosti koje su identifikovane u aktuelnom sagledavanju stanja i koje predstavljaju podlogu za dalji rad na razradi strateških odgovora.

SWOT analiza industrije Srbije	
Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - Povoljan geografski i saobraćajni položaj - Relativno kvalitetna radna snaga - Rastuće učešće srpskih sektora u evropskim i globalnim lancima vrednosti - Postojanje evropski i globalno prepoznatljivih proizvođača i brendova u više industrijskih grana - Visoka investiciona atraktivnost i visok priliv <i>SDI</i> - Stabilan bankarski sistem - Poslovanje prema međunarodnim standardima kvaliteta (ISO, HACCP i sl.) - Postojanje slobodne trgovinske razmene sa Ruskom Federacijom, Republikom Belorusijom, Republikom Turskom, članicama EFTA, CEFTA i dr. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sve nepovoljnija demografska struktura radno sposobnog stanovništva - Mali broj alternativnih izvora finansiranja i nerazvijena finansijska tržišta - Nedovršen proces tranzicije javnog sektora - Visoko učešće proizvoda sa niskim nivoom dodate vrednosti u izvozu - Nedovoljna razvijenost klastera i drugih formi udruživanja - Velika neravnoteža u nivou razvoja različitih regiona - Nedovoljna povezanost industrije sa naučno-istraživačkim i obrazovnim institucijama - Nedovoljna upotreba obnovljivih izvora energije, nerazvijen sistem upravljanja otpadom i niska stopa recikliranja - Još uvek nizak stepen digitalizacije industrije
Šanse	Opasnosti
<ul style="list-style-type: none"> - Približavanje članstvu u EU - Restrukturiranje izvoza u smeru povećanja učešća proizvoda sa visokom domaćom dodatom vrednošću - Uspešno međunarodno pozicioniranje na tržištu visokokvalitetnih industrijskih proizvoda i usluga - Pametno koegzistiranje tradicionalne i 4.0 industrije - Šira upotreba savremenih digitalnih tehnologija u industriji - Unapređenje digitalne infrastrukture i digitalna transformacija industrije - Razvoj preduzetničkog ekosistema - Povećanje energetske efikasnosti i stepena ponovne upotrebe resursa u industrijskoj proizvodnji - Podsticanje efikasnih interakcija između univerzitetskih i istraživačkih institucija i preduzeća - Formiranje efikasnih javno-privatnih partnerstava - Dodatna harmonizacija standarda kvaliteta i drugih propisa industrije Republike Srbije sa EU - Razvoj finansijskih tržišta i omogućavanje pristupa alternativnim izvorima finansiranja - Povećanje konkurentnosti kroz formiranje klastera. 	<ul style="list-style-type: none"> - Visoka emigracija stanovništva i negativan prirodni priraštaj - Sistem visokog obrazovanja koji ne zadovoljava potrebe industrije - Nedostatak domaćeg privatnog kapitala za investiranje i prevelika zavisnost od stranih direktnih investicija - Više nepovoljnih aspekata u poslovnom ambijentu za industriju (podrška javne uprave, regulatorni okvir, efikasnost sudstva i sl.) - Nizak nivo saradnje između domaćih industrijskih igrača i posledično kratki i zatvoreni domaći lanci vrednosti - Još uvek prisutne infrastrukturne razlike - Visoke barijere ulaska na određena tržišta kao posledica zloupotrebe dominacije velikih igrača.

3. VIZIJA I STRATEŠKICILJEVINOVE INDUSTRIJSKE POLITIKE

3.1. Ključni izazovi i oblasti intervencija nove industrijske politike Republike Srbije

Na bazi prethodno prikazane analize stanja industrije Republike Srbije identifikovani su sledeći strateški izazovi nove industrijske politike:

1. Novi poslovni model u četvrtoj industrijskoj revoluciji ugrožava dominantan tradicionalni industrijski model i primorava ga na tranziciju paralelno sa kreiranjem potpuno novog digitalnog industrijskog segmenta:

a) Zavisnost tradicionalne industrije od zastarele tehnologije, uvoznih inputa, visokog učešća često neproaktivnog rada i energetske intenzivne opreme i prevaziđenog modela korporativnog upravljanja, što rezultuje proizvodima niske izvozne konkurentnosti/niskog stepena dodate vrednosti;

b) Servisna komponenta postaje sve važnija u tradicionalnoj proizvodnji zbog digitalizacije;

v) Sve veći značaj napredne proizvodne tehnologije (*advance manufacturing*);

g) Pritisak ka usvajanju digitalnih industrijskih platformi i digitalnih tehnologija od strane tradicionalnih i novih industrijskih

igrača;

- d) Ekonomija podataka postaje veoma važan faktor konkurentnosti;
 - đ) Neminovno koegzistiranje tradicionalnog i novog/transformisanog modela;
 - e) Još uvek ranjivi novi digitalni industrijski segment zbog tendencije brze primene izlazne strategije njenih vlasnika i brze mobilnosti ljudskih resursa;
 - ž) Digitalizovani segment industrije pomaže da brže sustignemo najrazvijenije industrije sveta, jer je novo polje jednako otvoreno za sve "trkače".
2. Dispariteti između tražnje i ponude radne snage kao posledica negativnih demografskih trendova, sporog prilagođavanja sistema obrazovanja i pasivnosti poslodavaca.
 3. Sve veći pritisak ka razvoju nauke i istraživačko-razvojne izvrsnosti radi kreiranja i komercijalizacije konkurentnih inovativnih proizvoda i usluga koji potpuno opravdano targetiraju čitav svet kao svoje relevantno tržište.
 4. Kratki, zatvoreni i neinteraktivni lanci vrednosti domaćih industrijskih igrača rezultuju njihovom nedovoljnom uključenošću u globalne lance vrednosti.
 5. Konkurentnost zahteva investiranje. Nastavak rasta stranih direktnih investicija i intenzivniji rast domaćeg privatnog i domaćeg javnog investiranja i zdrav balans između ova tri investiciona toka u segmentu industrije.
 6. Infrastrukturne razlike se intenzivno smanjuju naročito u delu fizičke infrastrukture, ali će biti potrebno vreme da se potpuno zatvore, zbog kasnog pokretanja ciklusa infrastrukturnih projekata.
 7. Regionalni industrijski dispariteti i obezbeđenje jednake poslovne šanse za sve industrijske igrače iz svih regiona Republike Srbije.
 8. Spremnost na promenu svesti ka prihvatanju ravnopravne konkurentske utakmice, umesto komfora protekcionizma i željenog štita prirodnog monopola.
 9. Promocija i rast preduzetništva u uslugama, paralelno sa industrijskim proizvodima.
 10. Prisutni izazovi u finansiranju, naročito MMSP segmenta industrije i potreba obezbeđenja većeg volumena povoljnih alternativnih izvora finansiranja za svakog industrijskog igrača koji ima tehnički i finansijski značajnu poslovnu ideju.
 11. Naglašeni i sve frekventniji zahtev za održivom, zelenom i resursno-efikasnom industrijskom proizvodnjom zbog ograničenih prirodnih resursa i klimatskih promena i promocija bio-industrijske proizvodnje i cirkularne ekonomije kao novog izvora industrijskog i privrednog rasta.
 12. Poslovni ambijent još uvek mozaik povoljnih i nepovoljnih trendova za razvoj industrije. Rad na poslovnom okruženju i podizanju kontekstualne lakoće obavljanja posla od strane industrijskih igrača.
- Imajući u vidu prethodno prikazane i elaborirane strateške izazove, kao i pregled postojećeg stanja, u nastavku još jednom navodimo sedam strateških oblasti intervencija u okviru kojih će u nastavku biti definisani ciljevi i mere:
1. Ljudski kapacitet (Misija: Dovoljan broj ljudi poseduje moderna znanja i veštine koje sada zahteva i koje će u budućnosti zahtevati tržište rada).
 2. Digitalna transformacija (Misija: Industrija uspešno tehnološki modernizovana i digitalno transformisana; Dubinski transformisan način na koji proizvodimo, trošimo, učimo, radimo i razmenjujemo).
 3. Inovacije (Misija: Ekonomija znanja omogućava intenzivno kreiranje sjajnih inovativnih rešenja u industriji koja se mogu konvertovati u globalno uspešne i sofisticirane komercijalne proizvode i usluge).
 4. Internacionalizacija (Misija: Eliminisanje barijere za aktivno i ravnopravno uključivanje domaćih industrijskih igrača u međunarodne lance vrednosti).
 5. Investicije i infrastruktura (Misija: Svi investitori hoće da ulažu u industriju Republike Srbije, a Republika Srbija nudi savremenu fizičku, digitalnu i socijalnu infrastrukturu i jednaku šansu svima da kreiraju multiplikovanu vrednost).
 6. Cirkularna ekonomija (Misija: Industrija raste vodeći računa o resursnoj efikasnosti i potencijalu novih proizvoda i tehnologija u oblasti zaštite životne sredine).
 7. Poslovni i institucionalni ambijent (Misija: kontekst olakšava obavljanje posla industrijskim igračima i podstiče industrijski i privredni rast zahvaljujući efikasnoj javnoj administraciji koja je servis industrije, kvalitetnoj socijalnoj infrastrukturi, stabilnoj i disciplinovanoj makroekonomskoj politici, partnerskom odnosu Vlade prema ključnim stejkholderima, povoljnim, raznovrsnim i inovativnim izvorima finansiranja, čvrstoj vladavini prava i iskrenoj otvorenosti Republike Srbije prema globalnom tržištu).

3.2. Vizija i opšti cilj nove industrijske politike Republike Srbije

U nastavku su navedeni i elaborirani sledeći parametri strateškog izbora: vizija, opšti cilj, posebni ciljevi i mere koje su u funkciji ostvarenja opšteg i posebnih ciljeva strategije.

Vizija 2030

Otvorena, regionalno i globalno konkurentna, investiciono aktivna, obrazovana, inovativna i digitalno transformisana

industrija Republike Srbije koja snažno podržava privredni rast i podizanje kvaliteta života njenih građana.

Ilustracija 6. Kaskadna sprega vizije i strategije nove industrijske politike

Opšti cilj industrijske politike je podizanje konkurentnosti industrije Republike Srbije. Ovaj cilj direktno podržava ostvarenje prethodno definisane vizije. Konkretno, konkurentna industrija Republike Srbije daje značajan doprinos visokom održivom ekonomskom rastu, merenom stopom rasta nacionalnog BDP i boljem kvalitetu života građana Republike Srbije, merenim visinom BDP po stanovniku.

3.3. Posebni ciljevi i mere nove industrijske politike

U ovom poglavlju je prikazan kaskadni pregled ciljeva i mera koje se predlažu kao strateški odgovori nove industrijske politike, u skladu sa metodologijom predviđenom za izradu Akcionog plana. Aktivnosti, indikatori, budžetske potrebe i konkretne nadležnosti institucija za realizaciju biće definisani u fazi izrade mehanizma implementacije za sprovođenje Strategije.

Opšti cilj:	Indikator (nivo uticaja)
Podizanje konkurentnosti industrije Republike Srbije	BDV prerađivačkog sektora u ukupnom BDV (izvor: RZS, EUROSTAT) <i>Početna vrednost: 17,5% (2018)</i> <i>Ciljna vrednost: 22% (2030)</i> BDV po zaposlenom u prerađivačkom sektoru, hiljade evra (izvor: RZS, EUROSTAT) <i>Početna vrednost: 15,2 (2018)</i> <i>Ciljna vrednost: 40 (2030)</i>
Posebni cilj 1:	Indikator (nivo rezultata)
Unapređena digitalizacija poslovnih modela industrijske proizvodnje	<i>Procenat industrijskih privrednih subjekata koji koriste ERP⁶ softver je dostigao nivo od 85% (izvor: EUROSTAT)</i> <i>Početna vrednost: 30% (2019)</i> <i>Ciljna vrednost: 85% (2030)</i>
Mera 1.1:	Promocija digitalne transformacije industrije Globalni trendovi zahtevaju od kompanija u industrijskom sektoru transformaciju poslovanja i prilagođavanje novom digitalnom dobu. Kompanije nisu upoznate sa svim globalnim trendovima i značajem digitalne transformacije za njihovo poslovanje, niti su dovoljno upoznate sa postojećim digitalnim rešenjima koja mogu da unaprede njihovu proizvodnju. Ova mera ima za cilj da poveća svest industrijskih kompanija o potrebi za digitalnom transformacijom, da ih upozna sa postojećim rešenjima, a pogotovu sa rešenjima koje nude domaće IT kompanije i start-up zajednica. Mera podrazumeva organizaciju informativnih skupova, korišćenje usluga Centra za digitalnu transformaciju kao i organizaciju razmene informacija između industrijskih kompanija, IT klastera i start-up zajednice. Očekivan efekat mere je bolja informisanost kompanija iz industrijskog sektora o značaju i mogućnostima digitalne transformacije. Vrsta mere: informativno - edukativna
	Program edukacije i savetovanje kompanija o primeni digitalnih rešenja u industriji

Mera 1.2:	<p>Kroz ovu meru privrednim društvima iz industrijskog sektora se omogućava direktna savetodavna usluga koja će kao rezultat imati jednu strategiju i mapu puta sa jasnom vizijom kako kroz digitalnu transformaciju mogu povećati svoju konkurentnost. Mapa puta treba da preporuči kratkoročne i dugoročne aktivnosti i ulaganja koja bi pomogle kompanijama u procesu digitalne transformacije. Mera takođe predviđa ostvarivanje kontakta sa mogućim ponuđačima digitalnih rešenja iz naučno istraživačke, IT i start-up zajednice.</p> <p>Očekivani efekti mere su jasna vizija kompanija o mogućim digitalnim rešenjima koje mogu povećati njihovu konkurentnost merena kroz broj kompanija koje imaju izrađenu digitalnu strategiju i mapu puta. Za ovu meru je od izuzetnog značaja razmena sa strategijom pametne specijalizacije koja predviđa mere za analizu mogućnosti i potencijala IT zajednice i kreativnih industrija u Republici Srbiji.</p> <p>Vrsta mere: informativno-edukativna</p>
Mera 1.3:	<p>Podsticajni program podrške digitalnoj transformaciji industrije u Republici Srbiji</p> <p>Cilj ovog programa je da se stvori jasna infrastruktura za podršku kompanijama iz industrijskog sektora prilikom implementacije digitalnih rešenja. Ovaj program (koji će biti realizovan od strane Razvojne agencije Srbije), pružaće bespovratna sredstva u visini do 50% ukupnih troškova za implementaciju određenih digitalnih rešenja, nabavku opreme ili finansiranje digitalnih savetnika. Uslov je da kompanije imaju izrađenu digitalnu strategiju i mapu puta kao i jasnu viziju na koji način će ulaganja u digitalnu transformaciju povećati njihovu konkurentnost. Očekivan efekat mere je veća konkurentnost kompanija ostvarena kroz implementaciju određenih digitalnih rešenja i ulaganje u opremu a izražena kroz broj kompanija koje su učestvovala u procesu i njihovim zadovoljstvom rezultatima procesa.</p> <p>Vrsta mere: podsticajna</p>
Mera 1.4:	<p>Povećanje dostupnosti finansijskih instrumenata za digitalizaciju i inovacije u industriji</p> <p>Preduslov za veću primenu modernih rešenja je postojanje finansijskih instrumenata adekvatnih karakteristika za planirani tip investicije. Ova mera bi podrazumevala veći nivo postojećih oblika finansiranja projekata digitalizacije i inovativnih tehnoloških rešenja (povećanje budžeta Fonda za inovacionu delatnost i efikasnosti aplikacione procedure i monitoringa, olakšati dobijanje kredita za MMSP koja realizuju inovativne projekte kroz sistematsku edukaciju u pripremi aplikacija; pratiti efekte primene novih poreskih propisa i razmotriti uvođenje mera za finansiranje od strane fizičkih lica kako bi se obezbedio veći nivo kapitala "poslovnih anđela", uvesti program podrške za kofinansiranje implementacije digitalnih rešenja u industriji) i kreiranje novih alternativnih izvora finansiranja kroz unapređenja institucionalnih rešenja (stvaranje uslova za dolazak fondova rizičnog kapitala u Republiku Srbiju kroz podsticajne fiskalne mere i kreiranje državnog matching fonda.</p> <p>Vrsta mere: podsticajna</p>
Mera 1.5:	<p>Obezbeđivanje adekvatnog nivoa digitalne bezbednosti za industriju</p> <p>Veći nivo prihvatanja tehnoloških rešenja u industriji zavisi od postojanja adekvatnog nivoa digitalne bezbednosti. Ova mera podrazumeva sledeće: unaprediti kapacitete nacionalnih tela i industrije u oblasti digitalne bezbednosti, kreirati nacionalnu promotivnu platformu za digitalnu bezbednost i bezbednost komunikacija u cilju podizanja značaja i nastanka rešenja u ovoj oblasti, kao i unapređenja shvatanja toga šta je adekvatan nivo digitalne bezbednosti, podstaći transfer znanja i tehnologija u ovoj oblasti između preduzeća iz različitih industrija, povećati prisustvo u globalnoj sajber zajednici kroz uključivanje u programe u kojima Republika Srbija do sada nije učestvovala, i pratiti pojavljivanje novih međunarodnih inicijativa, a regulatorni okvir kontinuirano usklađivati sa globalnim standardima i EU direktivama.</p> <p>Vrsta mere: regulatorna</p>
Mera 1.6:	<p>Usklađivanje digitalnog obrazovanja sa potrebama industrije</p> <p>Cilj ove mere je uspostavljanje sistemskog dijaloga između privrede i obrazovnog sistema u Republici Srbiji kako bi se unapredio kvalitet ljudskih resursa u skladu sa potrebama privrede. Prilikom promene nastavnih sadržaja i korigovanja nastavnih metoda biće uvažene informacije koje su rezultirale iz dijaloga sa privredom. Očekivani efekti ove mere su usklađenost obrazovnog sistema sa potrebama privrede merena kroz zadovoljstvo privrednih subjekata.</p> <p>Vrsta mere: institucionalno upravljačko-organizaciona</p>
	<p>Podsticajni programi za jačanje digitalnih veština zaposlenih u industriji kroz neformalni sistem obrazovanja</p>

Mera 1.7:	<p>Mera ima za cilj podršku programima neformalnog obrazovanja u domenu digitalnih veština koji će se organizovati kroz saradnju privrede i IT klastera, start-up zajednice, PKS i poslovnih udruženja.</p> <p>Očekivani efekat mere je jačanje digitalne pismenosti zaposlenih u industriji izražen kroz broj edukovanih osoba i dodeljene sertifikate.</p> <p>Vrsta mere: podsticajna</p>
-----------	---

Posebni cilj 2:	Indikator (nivo rezultata)
Razvoj industrije bazirane na inovacijama i razvoju viših faza tehnološke proizvodnje	<p><i>Pokazatelj tehničke efikasnosti poslovanja je povećan za 20% (izvor: izvedeni indikator na bazi podataka RZS)</i></p> <p><i>Početna vrednost: 58% (2018)</i></p> <p><i>Ciljna vrednost: 70% (2030)</i></p>
Mera 2.1:	<p>Podsticaji industrijskim privrednim subjektima za razvoj inovativnih rešenja kroz projekte saradnje sa naučno-istraživačkom zajednicom</p> <p>Cilj mere je da se kroz konkretne projekte istraživanja i razvoja, industrijska proizvodnja pomeri ka višim fazama tehnološke proizvodnje. Mera je namenjena industrijskim privrednim subjektima koji bi u saradnji sa javnim naučno-istraživačkim timovima, radili na uvođenju inovativnih rešenja koja bi unapredila i pomerila proizvodni proces ka višim fazama tehnološke proizvodnje.</p> <p>Vrsta mere: podsticajna</p>
Mera 2.2:	<p>Uključivanje industrijskih privrednih subjekata u međunarodne programe koji imaju za cilj razvoj inovativnih rešenja i unapređenje konkurentnosti industrije</p> <p>Cilj mere je da informiše i podstakne industrijska preduzeća da se povezuju sa inostranim partnerima u cilju dobijanja projekata koji se finansiraju iz EU programa. Kroz promovisanje EU programa (COSME, EDIF i HORIZON) razvijaju se inovativna rešenja, obezbeđuje pristup finansijskim izvorima, podstiče internacionalizacija i kreira konkurentna industrija. Mera se može sprovesti u saradnji sa Privrednom komorom Srbije, koja će biti kontakt tačka za pružanje informacija o otvorenim pozivima, kao i pružanje administrativne podrške za pisanje projekata.</p> <p>Vrsta mere: informativno-edukativna</p>
Mera 2.3:	<p>Podrška razvoju i unapređenju proizvodnih procesa kroz projekte industrijske institucionalne infrastrukture</p> <p>Cilj mere je da podrži projekte institucionalne infrastrukture (klasteri, poslovni inkubatori, naučno tehnološki parkovi, akreditovane regionalne razvojne agencije, udruženja i dr.), koji imaju za cilj unapređenje proizvodnih procesa. Mera može podržati pružanje specijalizovanih konsalting usluga i usluga edukacije u cilju uvođenja novih procesa proizvodnje, odnosno nabavke, montaže i pokretanja savremenih proizvodnih procesa, kao i obuke zaposlenih.</p> <p>Vrsta mere: podsticajna</p>
Mera 2.4:	<p>Afirmacija zaštite intelektualne svojine</p> <p>Cilj mere je da se, kroz saradnju sa Zavodom za intelektualnu svojinu, promoviše intelektualna svojina i da se privredni subjekti edukuju o načinu zaštite sopstvene i upotrebi tuđe intelektualne svojine. Broj patentnih prijava domaćih pronalazača je na niskom nivou i poslednjih osam godina je u konstantnom padu. Najveći broj patentnih prijava dolazi od fizičkih lica, dok privredni subjekti i akademska zajednica imaju zajedno manje od 30% učešća.</p> <p>Vrsta mere: informativno-edukativna</p>
Mera 2.5:	<p>Program podrške za industrijske privredne subjekte za nabavku tehnološke opreme prve generacije</p> <p>Mera ima za cilj da se podrži uvoz savremene opreme koja je u skladu sa principima cirkularne ekonomije, odnosno da poštuje principe efikasnosti i minimalnog negativnog efekta po životnu sredinu.</p> <p>Vrsta mere: podsticajna</p>

⁶ ERP softver predstavlja softver za integralno upravljanje poslovanjem u realnom vremenu, na način da kroz integraciju svih

aspekata poslovanja u jedan sistem omogućava donošenje optimalnih poslovnih odluka.

Posebni cilj 3:	Indikator (nivo rezultata)
<p>Povećan ukupni obim investicija u industriju uz rast kvaliteta investicija</p>	<p><i>Učešće investicija u BDP (izvor: RZS)</i> <i>Početna vrednost: 20,1% (2018)</i> <i>Ciljna vrednost: 25% (2030)</i></p>
<p>Mera 3.1:</p>	<p>Prilagođavanje kriterijuma privlačenja investicija u industriju u cilju povećanja učešća domaće bruto dodate vrednosti</p> <p>U postojećoj regulativi privlačenja investicija kroz kriterijume privlačenja podržati investicije kojima se povećava domaća dodata vrednost, uključene domaćih kompanija u međunarodne međusektorske lance vrednosti, investicije koje više koriste domaće faktore (radnu snagu, znanje, sirovine i sl.), investicije u oblasti visokih tehnologija, koje povećavaju dodatu vrednost u Republici Srbiji (tj. rezultiraju sofisticiranijim proizvodima i uslugama) i obraćaju pažnju na zaštitu životne sredine. Potpisivanje ugovora o izbegavanju dvostrukog oporezivanja sa zemljama koje investiraju u Republiku Srbiju. Dalji rad na promociji Republike Srbije kao atraktivne investicione destinacije.</p> <p>Vrsta mere: regulatorna</p>
<p>Mera 3.2:</p>	<p>Program podsticaja ulaganja u industrijsku proizvodnju</p> <p>Cilj ove mere je da se kroz Razvojnu agenciju Srbije dodele bespovratna sredstava domaćim i stranim kompanijama koje ulažu u industrijsku proizvodnju a kojima se povećava domaća dodata vrednost, uključene domaćih kompanija u međunarodne međusektorske lance vrednosti, investicije koje više koriste domaće faktore (radnu snagu, znanje, sirovine i sl.), investicije u oblasti visokih tehnologija, koje povećavaju dodatu vrednost u Republici Srbiji (tj. rezultiraju sofisticiranijim proizvodima i uslugama) i obraćaju pažnju na zaštitu životne sredine. Očekivani efekat mere je povećanje zaposlenosti u zemlji, veća uposlenost visoko obrazovanog kadra, stvaranje uslova za bolje povezivanje MSP sektora sa industrijskim kompanijama i značajni efekti na zaštitu životne sredine. Efekti ove mere meriče se kroz obim investicija i zadovoljstvo korisnika.</p> <p>Vrsta mere: podsticajna</p>
<p>Mera 3.3:</p>	<p>Promocija Republike Srbije kao investicione lokacije otvorene za nove investicije domaćih i stranih kompanija koje imaju veću dodatu vrednost</p> <p>Cilj ove mere je da se potencijalni domaći i strani investitori informišu o regulacionom okviru, programima podrške, infrastrukturnim i ljudskim potencijalima za industrijska ulaganja u zemlju. Mera predviđa učešće na sajmovima, stručnim konferencijama, organizaciju događaja u zemlji i svetu, novinarske i stručne posete i obilaskne industrijskih zona i parkova. Očekivani efekat ove mere je veći broj domaćih i stranih industrijskih investicija kojima se povećava domaća dodata vrednost, uključene domaćih kompanija u međunarodne međusektorske lance vrednosti, investicije koje više koriste domaće faktore (radnu snagu, znanje, sirovine i sl.), investicije u oblasti visokih tehnologija, koje povećavaju dodatu vrednost u Republici Srbiji (tj. rezultiraju sofisticiranijim proizvodima i uslugama) i obraćaju pažnju na zaštitu životne sredine.</p> <p>Vrsta mere: informativno-edukativna</p>
<p>Mera 3.4:</p>	<p>Program podrške razvoju infrastrukture za potrebe industrijskih zona</p> <p>Mera ima za cilj poboljšanje industrijske infrastrukture kroz stvaranje boljih uslova za poslovanje u industrijskim zonama u Republici Srbiji. Obezbeđenje bolje povezanosti industrijskih zona. Unapređenje postojećih i izgradnju novih energetske kapaciteta sa fokusom na energetske efikasnost. Razvoj digitalne, širokopojasne infrastrukture.</p> <p>Vrsta mere: podsticajna</p>
<p>Mera 3.5:</p>	<p>Uravnotežavanje regionalnog industrijskog razvoja</p> <p>Prilagođavanje kriterijuma za javne i privatne investicije koje će podstaći ravnomernije usmeravanje sredstava prema regionima, kroz nastavak pružanja finansijske podrške od strane Razvojne agencije Srbije i Fonda za razvoj Republike Srbije, ali tako da kriterijumi za odobravanje subvencija budu usaglašeni sa strategijom pametne specijalizacije i stepenom razvijenosti regiona.</p> <p>Vrsta mere: regulatorna</p>

Posebni cilj 4:	Indikator (nivo rezultata)
Unaprediti tehnološku strukturu izvoza	<i>Puna pokrivenost uvoza izvozom u srednjem/visokom tehnološkom sektoru industrije (izvor: RZS)</i> <i>Početna vrednost: 84% (2018)</i> <i>Ciljna vrednost: 100% (2030)</i>
Mera 4.1:	Identifikacija i podsticanje izvozno orijentisanih sektora industrije viših faza prerade Cilj mere je da sektorima industrije koji imaju značajan izvoz, kao i one sa velikim izvoznim potencijalom, podstiče da u svom izvozu povećavaju udeo novododate, prioriteto domaće vrednosti (korišćenje domaćih inputa, angažovanje visokoobrazovane domaće radne snage, korišćenje domaćih patenata i inovacija sa posebnim akcentom na podizanje tehnološkog nivoa). Vrsta mere: edukativno-informativna
Mera 4.2:	Program podrške internacionalizaciji industrijskim privrednim subjektima Mera ima za cilj da pruži finansijsku podršku privrednim subjektima za: učešće na međunarodnim sajmovima, poslovnim misijama, B2B događajima, pokrivanje troškova za sertifikovanje proizvoda po standardima inostranog tržišta, pokrivanje troškova za izradu promotivnog materijala za inostrano tržište (priprema i izrada promotivnog materijala, kataloga, brošura, website design i itd.). Vrsta mere: podsticajna
Mera 4.3:	Program podrške industrijskim privrednim subjektima za ulazak u lance dobavljača multinacionalnih kompanija Cilj mere je da privrednim subjektima iz targetiranih sektora (automobilska industrija, sektor mašina i opreme za druge namene, sektor obrade metala, sektor gume i plastike, sektor proizvodnje kućnih aparata i delova kućnih aparata, sektor električnih i elektronskih sistema), pruži finansijsku podršku za razvoj kapaciteta i usaglašavanje standarda kvaliteta u cilju uključivanja u međunarodne lance vrednosti. Vrsta mere: podsticajna

Posebni cilj 5:	Indikator (nivo rezultata)
Transformacija industrije od linearnog ka cirkularnom modelu	<i>Stopa korišćenja cirkularnih resursa u industriji (izvor: EUROSTAT)</i> <i>Početna vrednost: n/a (2019)</i> <i>Ciljna vrednost: 10% (2030)</i>
Mera 5.1:	Promocija cirkularne ekonomije i edukacija privrednih subjekata Ova mera ima za cilj upoznavanje privrednih subjekata sa značajem efikasnije upotrebe materijalnih resursa i energetske efikasnosti u industrijskim procesima i mogućnostima za uštedu u procesu proizvodnje i zaradom. Mera će se sprovoditi kroz organizaciju promotivnih i edukativnih skupova i korišćenje usluga centara koji su aktivni u ovom sektoru (Centar za cirkularnu ekonomiju Privredne komore Srbije; Centar za čistiju proizvodnju Tehnološko-metalurškog fakulteta i sl.). Vrsta mere: informativno-edukativna
Mera 5.2:	Podsticanje investicija u rešenja cirkularne i niskokarbonske ekonomije kao generatore rasta Prilagođavanje kriterijuma za podsticanje investicija u proizvodnu opremu na način da se favorizuju investicije u opremu koja zadovoljava evropske standarde energetske efikasnosti i koja je u skladu sa istim sertifikovana. Vrsta mere: regulatorna
Mera 5.3:	Podsticanje efikasnije upotrebe materijalnih resursa i energetske efikasnosti u industrijskim procesima Prilagođavanje kriterijuma za podsticanje investicija u proizvodnu opremu na način da se favorizuju investicije u opremu koja je kalibrirana tako da koristi reciklirane resurse. Vrsta mere: regulatorna

4. MEHANIZAM ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE I NAČIN IZVEŠTAVANJA O REZULTATIMA SPROVOĐENJA

Nadležni organ za koordinaciju sprovođenja Strategije je Ministarstvo privrede. U skladu sa članom 18. Zakona, u roku od 90 dana od donošenja Strategije, predviđeno je usvajanje akcionog plana. Akcionim planom na tri godine biće definisane konkretne mere i aktivnosti koje će se preduzeti radi obezbeđenja uslova da se ciljevi Strategije realizuju, određeni nosioci i partneri za sprovođenje tih mera i aktivnosti, definisani njihovi pokazatelji, kao i rokovi i sredstva za njihovo sprovođenje.

Finansijski efekti za sprovođenje Strategije biće detaljno dati u Akcionom planu, koji će biti donet u roku od 90 dana od dana donošenja Strategije, a koji će biti usklađen sa srednjoročnim okvirom rashoda iz budžetske procedure za 2020. godinu, kao i u skladu sa limitima koje Ministarstvo finansija odredi za naredne godine za odgovarajuće razdele.

Za sprovođenje Strategije i Akcionog plana obezbediće se sredstva, kako iz budžeta Republike Srbije, tako i iz donacija.

Svi organi, odnosno institucije koje su prepoznate kao partneri u sprovođenju imaju obavezu da pismeno izveštavaju Ministarstvo privrede na godišnjem nivou o realizaciji, odnosno o eventualnim problemima sa kojima se suočavaju. Izveštaj o napretku u sprovođenju akcionog plana priprema Ministarstvo privrede na osnovu izveštaja koje, kroz Jedinstveni informacioni sistem za planiranje, praćenje sprovođenja, koordinaciju javnih politika i izveštavanje (JIS), dostavljaju svi nadležni organi i institucije za sprovođenje mera i aktivnosti.

Sektor za strateške analize Privredne komore Srbije imaće značajnu ulogu pri praćenju efekata Strategije iz ugla privrednih subjekata i održavanja kontinuiranog javno-privatnog dijaloga sa svim zainteresovanim stranama.

Izveštaj o rezultatima u dostizanju utvrđenih ciljeva Strategije biće pripremljen na osnovu ex-post analiza efekata, a finalni izveštaj biće podnet Vladi na usvajanje nakon isteka važenja Strategije.

Izrada izveštaja i dostavljanje Vladi vršiće se u skladu sa rokovima utvrđenim Zakonom.

Vrednovanje učinka Strategije vrši se tako što se analizira da li su i u kojoj meri postignuti učinci u skladu sa pokazateljima efekata na nivou opšteg cilja, pokazateljima ishoda na nivou posebnih ciljeva i pokazateljima rezultata na nivou pojedinačnih mera.

4.1. Značaj implementacionog mehanizma sa aspekta ispunjenja obaveza po Poglavlju 20

Strategija ima specifičan značaj i u sklopu pristupnog procesa Republike Srbije ka EU. Obuhvat Poglavlja 20 u pristupnom procesu "Industrijska politika i preduzetništvo" faktički se u najvećem svom delu poklapa sa obuhvatom ovog predmetnog dokumenta i zbog toga je neophodno da se prilikom kreiranja i implementacije Strategije pažljivo uzmu u obzir i zahtevi Poglavlja 20.

U okviru procesa pregovora i razmatranja ispunjenosti uslova iz Poglavlja 20, od Republike Srbije će se očekivati da predstavi svoju politiku industrije i strategiju restrukturiranja, kako bi se procenilo da li su one u skladu sa principima EU. Jedan od takvih uslova, je da sva preduzeća u državnom vlasništvu treba da prođu kroz proces restrukturiranja, što podrazumeva organizacione i strukturne promene u tim preduzećima i njihovu pripremu za samostalnu tržišnu utakmicu i podizanje konkurentskog kapaciteta. Industrijska politika EU ima nadležnost i u kontroli i ograničavanju subvencija i drugih oblika državne pomoći, kako na nacionalnom, tako i na nivou EU, pa je sa tog aspekta od posebnog značaja tesna sprega Poglavlja 20 sa Poglavljem 8 "Konkurencija" kao i drugim relevantnim poglavljima.

U tom smislu, prilikom kreiranja mehanizma za implementaciju Strategije treba posebnu pažnju posvetiti svim zahtevima Poglavlja 20 kako bi planske mere i aktivnosti, pored usmerenosti na realizaciju postavljenih nacionalnih prioriteta, bile u skladu i obuhvatile i ispunjenje zahteva predviđenih Poglavljem 20.

Sa operativnog aspekta, kao uslov za verifikaciju ispunjenosti obaveza po Poglavlju 20, nadležne institucije EU koje prate pristupni proces u okviru svog mandata dužne su da verifikuju da je Strategija ne samo kreirana i usklađena sa politikom EU, već i da je uspostavljen adekvatan implementacioni mehanizam i da se Strategija sprovodi u praksi u svim predviđenim segmentima u određenom vremenskom periodu.

5. ZAVRŠNE ODREDBE

Ovu strategiju objaviti na internet stranici Vlade, internet stranici Ministarstva privrede i portalu e-Uprave, u roku od sedam radnih dana od dana usvajanja.

Ovu strategiju objaviti u "Službenom glasniku Republike Srbije".